

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Benne Holwerda, Doorn

Flirt met de vijand

Kort geleden verscheen bij drukkerij Van Oorschot in Amsterdam een uiterst leesbaar boekje over professionele hulp bij zelfmoord. 'Als de dood voor het leven' is geschreven door vijf geleerde, maar nu vooral bezorgde mannen, naar aanleiding van de inmiddels beruchte zaak-Chabot. De auteurs kozen voor de term zelfmoord in plaats van het verhullende zelfdoding of suicide. Die keuze zet de toon van hun boekje. De schrijvers hebben besloten de dingen bij hun naam te noemen. Ze zijn verontrust en bij tijden ook verbolgen en verontwaardigd.

Het begon allemaal toen de Haarlemse psychiater Chabot een boekje schreef over een vrouw die hij begeleidde bij het plegen van zelfmoord. Het Medisch Tuchtcollege boog zich over de zaak, maar uiteindelijk bepaalde de Hoge Raad, het hoogste rechtscollege in Nederland, dat professionele hulp bij zelfmoord onder bepaalde omstandigheden mag. Dat betekende dat er iets veranderde in de toch al onorthodoxe euthanasiepraktijk in Nederland. Zolang een arts zich administratief aan de regels houdt, mag hij mensen op hun verzoek aan een zachte dood helpen, ook als ze niet lichamelijk ziek zijn. De auteurs van 'Als de dood voor het leven', die zich overigens geen van allen als christen presenteren, zijn er eensgezind van overtuigd, „...dat er een grens was overschreden. Dat de 'vooruitgang' te ver vooruit was. Dat zij misschien zelfs wel onaanvaardbaar ver vooruit was en achteruit moest...”

Maakbare dood

Filosoof Hans Achterhuis maakt in zijn bijdrage korte metten met de opvatting dat euthanasie en hulp bij zelfmoord van alle tijden is. Hij voert aan dat artsen tot aan de zeventiende eeuw

nooit aanwezig waren bij het sterfbed van hun patiënten. Als ze de dood zagen naderen, trokken ze zich terug; hun rol was uitgespeeld.

Achterhuis signaleert dat pas in onze technologische tijd pogingen worden gedaan om de dood van zijn wrede mysterie te ontdoen. In onze tijd is de dood, zoals alles, 'maakbaar' geworden. De dood wordt zelfs aangetrokken als een milde oplossing voor mensen die ongelukkig zijn. Achterhuis haalt fel uit naar de samenleving: „Als, zoals Chabot suggereert, er inderdaad veel oude maar nog kerngezonde mensen bestaan die eenvoudigweg klaar zijn met het leven, zegt dat dan niet veel over onze maatschappij met haar nadruk op jeugd en snelheid? En moeten artsen dit maatschappelijke probleem echt oplossen door een deskundige diagnose af te geven over de gefundeerdheid van eenzaamheid en levensmoeheid?”

Theoloog en filosoof Johan Goud haalt zich ongetwijfeld de woede van velen op de hals door een parallel te trekken met de gruwelijke euthanasiepraktijken van de nazi's. Dat lijkt een flauwe poging om onzakelijke emoties te mobiliseren, maar is het niet. Goud voert aan dat de basis voor de nazi-praktijken een halve eeuw daarvoor werd gelegd in een sfeer van optimisme en welgemeende naastenliefde, een sfeer die verdacht veel lijkt op die van nu. Hij signaleert bovendien dat het voor een mens onmogelijk is echt autonoom te kiezen, omdat diezelfde mens altijd wordt beïnvloed door wat de meute normaal vindt. Intussen groeit die alom gekoesterde autonomie uit tot een ideologie. „Over de treurige realiteit van zelfmoord komt dan een ideologisch raster te liggen, dat louter geruststellende feiten doorlaat, de zachtheid en de menselijkheid van dit sterven, de bevesti-

ging van de vrijheid, moed of zelfs de heroïek van de suïcidant.” De werkelijkheid van wanhoop, zelfbedrog en eenzaamheid blijven verborgen, aldus Goud, evenals de pijn en de vragen bij familie en vrienden.

Obsceen

'Als de dood voor het leven' is een scherp boekje geworden. Een boekje met stekelige vragen en observaties en een vleugje venijn. Schrijver Willem Jan Otten nagelt bijvoorbeeld het NCRV-programma 'Op Leven en Dood' aan het schavot.

„Het was iets nieuws en het was obscene. Mannen en vrouwen die onmiskenbaar opgewonden raakten omdat ze mochten zeggen dat baby B minder levensvatbaar was dan baby A. Die van de NCRV en van elkaar toestemming hadden gekregen om vonnissen uit te spreken, oordelen te vellen, knoppen in te drukken, kortom, even op de plaats van God mochten gaan zitten. (...) zonder enige overdrijving kunnen we spreken van een cultus van de zelfbeschikking.”

Ik geef het toe: ik houd van die scherpe woorden. Want een mens hoort geen vriendjes te worden met de dood. De dood staat haaks op het leven en op de bedoeling van God Zelf. De Hoge Raad, het hoogste rechtscollege in ons beschaafde land, is het toonbeeld van de volwassen, geseculariseerde mens die in zijn zelfbeschikking gelooft en de dood omarmt als milde oplossing. En recht tegenover dat hoge Hollandse rechtscollege staat Jezus, die met de menselijke autonomie de vloer aanveegt. Hij heeft de laatste vijand recht in de ogen gekeken en daar niets milds ontdekt. Hij zag de depressie en de angst en het uitzichtloze lijden; Hij heeft Zich schrapgezet en de steen van het graf gerold.

in dit nummer

63 J. Storms, **Gevoel en werkelijkheid** 64 F. Gerkema, **Complexe schuld (2)** 66 G. de Lange, **Verlangen naar een opwekking** 69 J. Smelik-den Hollander, **Erfelijkheid en evolutie** 71 F.H. Blokhuis, **Jeugd op de kerkeraadsagenda?** 72 Irene Postma, **Schaatser Boris Uvarov leest graag in Efeze** 75 M.R. van den Berg, **Brutaal gelooft**

39e jaargang - nr. 4 - 24 februari 1995

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. J.M. Mudde
Ds. K. Muller
Ds. W. Smouter
M.J.F. van der Wal
J. Westerkamp-Stegeman

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Telefoon: 05130-20476
Telefax: idem.

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

M. van Veelen-Vreugdenhil
Administratie Opbouw
Hunze 16
2911 EH Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving
van min. f 25,- contributie op
bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 65,- per jaar of f 36,- per half jaar.
Voor studenten f 33,- per jaar.
Buitenland f 92,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 15,-.

Advertenties

Tarief: 63 ct. per mm. bij 45 mm.
breed (excl. 17,5% BTW).
Advertenties inzenden tot woensdag
8.30 uur, anderhalve week vóór
verschijningsdatum. Familieberichten
uiterlijk vrijdagmorgen, in de week
voor verschijning. Advertenties en
familieberichten rechtstreeks naar
Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

Kalender

van Ned. Geref. bijeenkomsten van
meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1995

24-25 Ned. Geref. Studenten-
febr. conferentie

1 APRIL JAARVERGADERING

OPBOUW; SPREKER:
PROF.DR. J.G. KNOL

13 mei Ambtsdragerskonferentie
Landelijk Samenwerkings-
overleg NGK-CGK; 10.30 uur
te Almere

13 mei Zedingsvoorjaarsverga-
dering Leerdam met
samenwerkende kerken

13 mei SOS-jaarvergadering te
Amersfoort

20 mei Voortgezette Landelijke
Vergadering Apeldoorn
(Vrouw in diakenambt)

18 sept. Symposium 25 jaar STAGG te
Amersfoort

23 sept. Voorgezette Landelijke
Vergadering Apeldoorn (AKS)

18 nov. Zedingsnajaarsvergadering
Leerdam met samen-
werkende kerken

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, Vragen van toen –
vragen van nu
M.R. v.d. Berg, Zoeken en gevonden
worden
G. v.d. Brink, Doopformulier (herziene
versie)
G. v.d. Brink, Schuldig lijden en de
dienst der barmhartigheid
Anneke Elzinga, Brieven
R.R. Ganzevoort, Hoe houden we de
kerk bij de jeugd
D. Holwerda, Petrus over de zondvloed
J.J. Lakerveld, Hoe houden we de
jeugd bij de kerk?
W.J. van der Linde, Gezin – zin of geen
zin
A. Troost, Theologische scheppingleer
J.H. Veeffkind, Niet door geweld maar
door geest
J.H. Veeffkind, Het bloed der martela-
ren is een zaad
J.H. Veeffkind, Buiten de kerk geen
zaligheid
H.R.S. van der Veen, Het lied van de
christelijke gemeente
C.N. v.d. Ziel, Achtergebleven? Ander
nieuws uit Zuid-Suriname

Vraag aan onze abonnees:

Heeft u de machtigingskaart voor automatische beta-
ling van het
abonnement al ingestuurd? Help ons de administra-
tiekosten te verlagen!

Steun de EH

Ex EH...

Een titel kunnen studenten op de EH niet verwerven. Wel een
stevige basis voor hun toekomst in werk, kerk en samenleving.
En daar hebben ze veel aan, zo merken wij uit gesprekken met
ex-EH'ers. Daarom is het belangrijk dat de EH haar werk kan
voortzetten en zelfs uitbreiden. Dat kan alleen als nog meer
mensen de EH metterdaad steunen. Doet u ook mee?

evangelische
hogeschool

Drentsestraat 1, Amersfoort, ☎ 033-621731

Giro 23456

J.B. Storms

Gevoel en werkelijkheid

Nu het CDA uit de regering is gebleven, is het overduidelijk dat het tijdperk van het christendom, in de zin van een 'christelijke natie' en een 'allerchristelijke vorst', voorbij is. Maar het christendom was wel een referentiekader in en voor onze maatschappij. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat mensen in onze cultuur op zoek zijn naar nieuwe kaders en inspiratiebronnen. Een van de typische kenmerken is dat het bovennatuurlijke weer een rol gaat spelen, nadat het eerder als niet-te-bewijzen-door-de-wetenschap afgedaan was.

Paranormaal

Het is toch werkelijk heel opmerkelijk, dat ook in de wetenschap er een toenemend besef is voor paranormale verschijnselen. Een gebied waar dit sterk naar voren komt is de geneeskunde. Naast de reguliere 'wetenschappelijke' tak is er ook een groot alternatief circuit. En het zijn niet langer gescheiden werelden. Ik heb een huisarts gehad, die tussen zijn medische boeken ook Yoga literatuur had staan; en hij gebruikte dat ook! Evenmin is het uitzondering wanneer een arts homeopathische middelen voorschrijft. (Ik zeg nu niet of dit slecht is, hoewel ik dat deel van de homeopathie, waar ze verbonden met allerlei astrologische denkbeelden, uit mijn huis zou willen houden.) Ik geloof, dat we de invloed van het paranormale niet moeten onderschatten. In bijna elk huis aan huis blad vind je wel advertenties voor acupunctuur, voetreflexie, chakra oefeningen, strijkers. In de meeste bibliotheken speur je bij de infostand tevergeefs naar enig kerkelijk materiaal, terwijl 'zelfbewustzijns' cursussen en Yoga en ander spul er in overvloed is. En de heilings door Jomanda zijn publiekstrekkers. Dat is typerend voor de jaren negentig! In het vorige decennium gebeurde dit niet op een dergelijke schaal. We kunnen hier gerust spreken van een PR doorbraak. Het heeft het nivo van publiek aanvaardbaarheid bereikt.

Gevoel

Wie denkt, dat dit buiten de kerk blijft, vergist zich. Er heeft zich wat dat betreft een enorme verschuiving voorgedaan, speciaal bij de generatie die na 1967 is geboren¹. Niet alleen in de grote kerken, maar ook bij de kleine reformatorische en evangelische gemeenten tref je een openheid in voor het paranormale aan. En ook op een breder terrein geldt dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden. Als je mensen vraagt wat hun redenen zijn voor hun bepaalde mening of hun gedrag, dan merk je hoezeer daar 'mijn gevoel' beslissend is. Niet wat objectief en verifieerbaar

gebeurd is waar en aan te nemen, maar ik vind iets voor mij belangrijk, indien ik er een goed gevoel bij heb. Vroeger beperkte dit zich tot Kerst. Mensen gingen naar de Kerstdienst voor de sfeer. Dan hadden ze tenminste het gevoel dat het „echt Kerst” was.

Kortom, het ik tijdperk betekent dat de waarheid relatief en subjectief is. En dat leidt tot verwarring. Want is er wel verschil tussen Jomanda en Jezus? Allebei genezen ze toch mensen?! En als mensen beter worden, dan is het toch per definitie goed?

Ethische gevoelsoordelen

In feite gaat de invloed van het gevoelssubjectivisme waarmee alles beoordeeld wordt nog veel verder. Je komt het ook tegen in ethische kwesties. Waarom zou samenwonen verkeerd zijn? Het gaat toch om de liefde? Waarom zou iemand die ernstig ziek is niet geholpen mogen worden met een spuitje goede dood? Als zo iemand zich toch niet lekker meer voelt? Of als de familie zijn aanblik niet meer dragen kan? Natuurlijk is het zo, dat dit geen gemakkelijke situaties zijn. Maar waar het me nu om gaat is de verwerpelijke redeneertrant die velen hantieren bij de bespreking van dit soort onderwerpen.

Denkraam

Nu we te maken hebben met een verschuiving in ons denken en beleven is het voor ons als kerken noodzakelijk om ons hierop te bezinnen. We hebben een ander denkraam nodig! Ik wil hiertoe een opzet geven aan de hand van de inzichten van een zending, Dr Hiebert². Hiebert, een amerikaans zending in India, kwam door zijn ervaringen tot de conclusie, dat het westerse denken een „buitengesloten midden” kent. De werkelijkheid bestaat voor een westers christen uit twee delen. De benedenverdieping is de empirische wereld: dat wat we kunnen waarnemen met onze zintuigen; dat wat wetenschappelijk verifieerbaar is. Daarnaast geloven we (niet op grond van onze ervaringen! maar omdat we geloven dat de Bijbel waar is) in een bovenverdieping: het bestaan van God, van de hemel. En meestal ook nog wel in engelen, en nog wat minder in duivels en de hel. Maar er is een bijna waterdichte scheiding tussen deze twee verdiepingen! Voor problemen met God ga je naar de dominee, niet naar de dokter. En voor problemen met je lichaam ga je naar de dokter en niet naar de dominee. In India is er juist geen scheiding. Als medicijnen niet helpen, dan ga je naar de toverdokter of geestelijke gids. Hiebert kwam echter tot de conclusie dat de Bijbel ons leert, dat er drie

gebieden zijn, die te onderscheiden zijn, maar die niet waterdicht van elkaar gescheiden zijn. De eerste laag is de wereld van onze zintuigen. De derde laag is de wereld van God en engelen, van hemel en hel. Maar daar tussen in is een tweede laag! God en satan werken niet enkel via natuurlijke middelen in onze aardse werkelijkheid, maar ook via 'bovennatuurlijke' middelen. Het betreft hier magie, hekserij, helderziendheid enerzijds en de gaven van de heilige Geest anderzijds. (Tot zover Hiebert.)

Ons zintuiglijk handelen heeft eveneens een geestelijke invloed. Volgens Efe 2:1-2 heeft de satan mensen die in ongehoorzaamheid leven aan Gods wil in zijn macht. Verslaving bijvoorbeeld kan dan ook leiden tot „bezetenheid”, dwz een directe controle door een boze geest. Dat wij in het westen nauwelijks geloven in bezetenheid heeft nu precies met ons beperkte, materialistisch wereldbeeld te maken!

Dubbele beoordeling

In de geloofsbelijdenis van Nicea spreken we uit, dat we geloven in „God, de Schepper van hemel en aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen.” Willen we als kerken de uitdaging van deze tijd het hoofd bieden, dan zullen we meer oog moeten krijgen voor dit punt. We zullen moeten vasthouden aan de objectief waarneembare feitelijke van dingen. Maar ook aan de geestelijke dimensie van de werkelijkheid.

Daarnaast is het van wezenlijk belang, dat we niet ons eigen ik tot maatstaf van alles maken, maar dat we vasthouden aan de Bijbel. Laat de Bijbel spreken! Laat de Bijbel maar voor zichzelf spreken! Niet ons gevoel of onze beleving is beslissend, maar wat God heeft bekendgemaakt.

Als Jomanda mensen geneest door de kennis van overleden chirurgen, dat kan het effect goed zijn, maar ze is verkeerd bezig. Want de Bijbel zegt dat we geen geest van een dode zullen raadplegen. Zo spreekt de God in dat woord door mensen opgeschreven tot op de dag van vandaag tot ons in onze natuurlijke en paranormale werkelijkheid vanuit de hemel.

Noten

1 Voor deze datum: zie het rapport van het Sociaal-Cultureel Planbureau 1991 over secularisatie.

2 Ik bewerk hier hoofdstuk 5 van het boek van John Wimber, *Een Koninkrijk van kracht*, Gideon 1986.

F. Gerkema – Groningen

Complexe schuld (2)

Als je het over het probleem van de menselijke schuld hebt kun je niet zeggen, dat je je aan de rand van het christelijk geloof ophoudt. Daarvoor gaat het in de bijbel te vaak en te intens over zonde, schuld, berouw en vergeving. Iets anders is of dit centrale uit het evangelie ook zo'n centrale plaats heeft in ons persoonlijk geloof. Hoe is het met ons besef van schuld en zonde? In hoeverre dringt de werkelijkheid van schuld en zonde ook echt tot ons door? Als het gaat over onze intermenselijke verhoudingen, maar vooral ook als we beseffen, dat we als mensen leven voor Gods aangezicht. Twee weken geleden beperkte ik me tot dat eerste, maar zelfs daar kwam ik al onder de indruk van het complexe van het probleem van de menselijke schuld. Doordat schuld relationeel van karakter is, door het persoonlijke en het collectieve van de schuld en niet in het laatste, omdat je stuit op onherstelbare kanten aan ontstane schuld.

Ogenschijnlijke oppervlakkigheid

Als het probleem van de menselijke schuld zo diep is, hoe is het mogelijk dat je tegelijk stuit op een ogenschijnlijk oppervlakkig besef van schuld en zonde bij de mensen om ons heen en wellicht ook bij ons zelf. Op dat ogenschijnlijke wil ik in de eerste helft van dit artikel nog iets dieper ingaan. Want al mag de 20e eeuwse mens en samenleving van de buitenkant bezien snel en oppervlakkig lijken, zou dat ook nog zo zijn als je dieper in die moderne of post-moderne mens afsteekt?

Geboeid was ik door een artikel van dr. Van der Beek in het tijdschrift *Konststueel*. Er is, zo stelt deze hervormde theoloog uit Leiden, in onze samenleving „een fundamentele beleving van tekort schieten zonder mogelijkheid om daaruit te ontsnappen” (p.9). Toch schuld dus en nog wel één van het meest machteloze soort, omdat mensen voelen dat ze tekort schieten in hun relaties (b.v. in de opvoeding), machteloos zijn tegenover de nood dichtbij en veraf en hun plek hebben in een milieu, dat op zoveel vuil niet berekend is, maar geen uitweg zien uit die vaak vage schuldgevoelens. Van der Beek noemt daarbij de massamedia als aanjagers, die ons bestoken met hun flitsende berichtgeving met zijn vaak verholten *moraliserende boodschappen*, niet zelden tegenstrijdig. Diezelfde media houden ons *idealen* voor (b.v. de ideale man, vrouw), waaraan je als doorsnee mens nooit kunt voldoen. En dan is er *het beroep*, dat vanuit tal van verbanden op ons gedaan wordt. Het levert even zovele gevoelens van falen en tekort schieten op. Veel 20e eeuwse mensen voelen zich daarom diep in hun hart beneden de maat, zo stelt Van der Beek.

Ds. W. Dekker schrijft in een ander artikel in hetzelfde tijdschrift, dat hij

zich niet verbaast, dat de moderne mens aan de buitenkant niet veel van zijn besef van zonde en schuld laat zien. De 20e eeuwse westerse mens is de mens na Freud en door zijn gedachtengoed gevormd, waardoor hij veel 'gelaagd' en omzichtiger door het leven gaat als zijn Afrikaanse en Aziatische tijdgenoot. Je kunt dus van de 20e-eeuwse Europeaan wel de indruk krijgen, dat er aan de oppervlakte weinig besef van schuld en zonde zit, maar dat zegt nog niet zoveel over wat zich afspeelt in zijn diepste lagen, zo stelt ds. Dekker.

Ik sluit me graag aan bij deze beide heren. Ook als je om je heen kijkt en ziet dat veel mensen om ons heen vastlopen en de hulp van psycholoog, psychiater of maatschappelijk werker inroepen, wordt duidelijk dat onze 20e-eeuwse medemens zich de dingen meer aantrekt dan soms gezegd wordt. Maar wel is het zo dat, als het gaat over schuld, deze *onbepaalder* en ongrijpbaarder is geworden en *dieper weggeborgen* ligt. Ook die twee kanten voegen iets toe aan het complexe van de schuld.

Brieven zonder adres

Tegelijk biedt deze ontwikkeling om ons heen (en onder ons!) een (voor mij) verrassende ingang tot het evangelie. Want het vervaagde besef van schuld staat niet los van het feit, dat in de laatste halve eeuw het geloof in een persoonlijk God uit het leven van velen om ons heen verdwenen is. Mensen zijn daardoor ten diepste geworden als zoekgeraakte brieven, zonder afzender en zonder adres; onbewust van wat ze ontvangen hebben als mens, geschapen naar het Beeld van God; onwetend van de menselijke verantwoordelijkheid, die daarin meekomt; onbekend met normen en richtlijnen, die God aan de mensen heeft meegegeven. Geen wonder dat de schuld minder 'boven tafel' komt en schuldgevoelens onbestemder zijn, wanneer het persoonlijk geloof in God heeft plaatsgemaakt voor hooguit een vaag godsbesef.

De bevrijdende wet

Op zulke momenten komen woorden uit het evangelie bij me boven. Zoals psalm 119, waar *de wet* en daarachter de Gever van die wet met grote vreugde bezongen wordt. De wet, dat richtinggevende Woord van God, als een lamp voor onze voet. Als het onder ons mensen al heerlijk is wanneer een ander de dingen eens helder voor je op een rij zet, wanneer je het zelf niet zo scherp ziet, hoe goed is het dan om te horen, dat God met zijn Woord onder de mensen gekomen is met datzelfde doel. Om met dat Woord ons open te leggen tot op onze diepste lagen, tot bij zonde en schuld. Dat Hij

ons in onze machteloosheid te hulp is gekomen, omdat we ons schuldbesef zonder Hem niet tot klaarheid zouden hebben gekregen. „De wet doet zonde kennen”, zegt Paulus samenvattend (Romeinen 7:7). Wat is dat een bevrijdende ingreep van God, want stel je voor dat je als mens zonder God maar altijd met die onbestemde en ongrijpbare schuldgevoelens had moeten blijven leven, met de dood als vrucht voor ogen. Die eeuwige stem, die je zegt dat je te kort schiet, terwijl je zelf niet ziet hoe het anders zou moeten. Goed, dat God dat scherp wil stellen in ons leven tot op deze dag. De boodschap van de wet, dat verhelderende en richtinggevende Woord van God, is een boodschap, waarvoor we ons niet hoeven schamen. Want we hebben het met Gods wet over een middel, waardoor duidelijk wordt wat onze kwalen zijn. Een hulp van Gods kant, waarmee de mist rond onze zonde en schuld opklaart. Daarmee is het laatste woord nog niet gezegd, maar een goed bericht is het wel.

Schuld en God

Bij wat ik tot nu toe genoemd heb – twee weken terug: het relationele, het collectieve, het onherstelbare van de schuld en hierboven het onbepaalde en verborgene van schuldgevoelens – heb ik me beperkt tot de intermenselijke relaties. Als bij wat zich afspeelt in het ondermaanse tussen de ene en de andere mens de knoop van de menselijke schuld al zo onontwarbaar is, hoe zal het dan zijn als een mens voor God komt te staan? Daarover gaat het in het laatste gedeelte van dit tweede artikel over schuld.

Mens naar Gods Beeld

We leven voor Gods aangezicht. Als mens, die de secondes en minuten onder zich door hoort tikken, tegenover de Eeuwige. De Eeuwige, die ons de aarde gaf en de tijd (Gezang 75:1, 94:2). Wat heb je met de tijd gedaan, die ik je heb gegeven, zal Hij vragen? En met mijn aarde en die er op leven? Dat bepaalt me er bij, dat wat zich afspeelt tussen de ene mens en de andere niet buiten God omgaat. Als ik tekort schiet tegenover een ander mens, kom ik ook in de schuld tegenover de Maker van die mens. Heel goed zichtbaar is dat verband in Genesis 9, waar God de doodslag verbiedt en dit gebod nadrukkelijk naar boven openhoudt door toe te voegen, dat de mens geschapen is naar Gods beeld. „Wie het bloed van een mens vergiet, diens bloed zal door de mens vergoten worden; want God heeft de mens naar zijn beeld gemaakt”. Omdat wij zijn schepselen zijn heeft elke daad van mensen onderling ook met God te maken. Als we aan de ander komen, komen we aan Hem. Schokkend is het

in Psalm 51:6, waar David na de affaire met Bathseba zijn schuld op één noemer brengt en belijdt: „Tegen U, U alleen, heb ik gezondigd”. Als we denken aan schuld in relatie tot God, dan kunnen we er als eerste niet om heen, dat schuld in alle andere relaties doortelt in onze relatie met God.

Voor Gods aangezicht

Daar komt bij, dat we als mens ook in een directe verhouding tot God staan. Als je dan alleen al eens denkt aan het grote gebod van de liefde, dat God ons vraagt Hem lief te hebben met heel ons hart en al onze vermogens. Dan is het alsof we Jezus horen zeggen: Hebt uw hemelse Vader lief, zoals Hij u heeft liefgehad. Juist waar liefde woont of zou moeten wonen, is het menselijk tekort zo schrijnend voelbaar, schreef ik de vorige keer. Dat is op unieke en intense wijze waar in onze verhouding met God. Opvallend is dan ook, dat waar mensen in Gods nabijheid komen, dit tekort tegenover God tot in de botten gevoeld wordt. Zodat je de gaafste kinderen dingen hoort zeggen als: „Wee mij, want ik ben een mens onrein van lippen en ik woon te midden van een volk dat onrein van lippen is en mijn ogen hebben de Koning, de Here der Heerscharen gezien” (Jesaja 6). De profeet Jesaja, want die is het, wordt zich in die sfeer van goddelijke heiligheid pijnlijk bewust van zijn tekorten. In Gods nabijheid kan een mens niet onveranderd wonen, terwijl er in de bijbel toch toegewerkt wordt naar dat wonen van God onder de mensen. Tekenend voor de bijbelse boodschap is, dat er van de andere kant voor een doorbraak wordt gezorgd. Een engel komt met een gloeiende kool van het altaar, raakt Jesaja's lippen aan en volbrengt zo de verzoening.

Schuld en Christus

Dat laatste motief brengt me bij Christus. Is het al zo dat de wet zonde en schuld doet kennen, dat geldt op zeer persoonlijke wijze voor Christus. Zoals Petrus zichzelf in zijn tekort leert kennen in één van de eerste ontmoetingen met Jezus (Lucas 5:8). Om nog maar te zwijgen van zijn bittere falen oog in oog met de lijdende Heer (Lucas 22:61,62).

In de komst en vooral in het lijden van Christus wordt onze schuld zichtbaar. Als tot je doordringt dat onze schuld en zonde niet anders kon worden opgelost dan door die vreemde en bittere weg van de komst en dood van onze Heer. Als het anders had gekund, dan was de dood van Christus toch voor niets geweest, zegt Paulus ergens (Galaten 2:21)? Of nog harder gezegd: dan was de kruisdood van Christus een macabere vergissing van God geweest. De drinkbeker kon blijkbaar niet voorbij gaan.

Groei in schuldbesef

Schuld- en zondebesef valt niet aan te praten. Ik doe ook geen poging in die

richting als ik (via deze artikelen) mensen tegenkom, die niet veel diepte hebben in het besef van eigen schuld tegenover God en de naaste. Omdat ze jong zijn en gewoon nog een stuk moeten groeien in het geloof. Of de afgeknapt, die alleen maar bestoekt zijn met de laatste conclusies uit de christelijke leer (b.v. zondag 2 en 3), zonder dat ze de tijd kregen (of namen!) om zelf die weg naar de conclusies eens te beproeven.

Ik denk, dat we juist op deze centrale punten als schuld en vergeving de tijd moeten nemen, om weer opnieuw onder de indruk te komen van het getuigenis van het evangelie. Door jezelf eens voor dat 'moeten' van Christus lijden neer te zetten om het zo in volle kracht op je te laten inwerken. Of door te rekenen aan zo'n woord van Paulus – als er langs een andere weg gerechtigheid zou zijn, dan is Christus tevergeefs gestorven. Wat betekent dit voor mij?! Ga er voor zitten, als op een zomerdag op een stille plek aan de rivier.

Onze Heer is de spil, als het gaat om schuld en vergeving. Ik ben er van overtuigd, dat we juist in de ontmoeting met Hem kunnen groeien in de diepte van eigen zonde, schuld, berouw en vergeving.

Onherstelbaar/collectief

Over zijn verzoenend werk is meer te zeggen. Ik denk aan het einde van het eerste artikel, waar het ging over het onherstelbare van de menselijke schuld. Ik doe daar niets aan af. Zolang je onder de mensen blijft is het onherstelbaar. Het bevrijdende van de weg van Jezus is, dat Hij de macht heeft om op aarde het onuitwisbare in de persoonlijke schuld te wissen en het onherstelbare aan wat in intermenselijke relaties is misgegaan te herstellen. Daarvan getuigt het evangelie met grote kracht. Ik geloof ook, om iets anders te noemen, dat Hij het collectieve in de schuld aan kan. Alleen al door het werk van de Geest, op wie ik twee weken terug toespeelde door te zeggen, dat schuld zich over de hoofden verdeelt. De Geest doet dat ook en is de sterkere.

Het kwaad bij de kop

Schuld? Is het probleem van de schuld werkelijk de diepste laag van het kwaad? Het is waar, de angst voor ziekte en dood houdt ons van nature meer bezig, gelet onze westerse gezondheidscultus. Maar bij de trits waarmee psalm 103 inzet „die al uw ongerechtigheid vergeeft, al uw ziekten geneest, uw leven verlost van de groeve”, staat het eerste niet voor niets voorop (vergelijk ook Marcus 2:1-12). Omdat de zonde voorop loopt en de dood slechts het bittere gevolg is (Romeinen 5:12)! God heeft het bittere probleem van het kwaad inderdaad bij de kop genomen, in de verzoening door zijn Zoon.

Alleen al uit de shockerende weg van Jezus Christus is af te lezen, dat God alles moest inzetten om dit kwaad van

de menselijke schuld de wereld uit te krijgen. Dat het zo moest. Voor de wereld en voor mij.

Als ik daar met mijn ervaring niet bij kan Dan moet ik misschien gewoon nog een stukje opwandelen met God in Christus.

En tegelijk goed om me heen kijken. Want dan zie je toch met eigen ogen, dat schuld onuitwisbare trekken heeft en taai en complex is.

Zulke overwegingen maken mij open voor de weg van het christelijk geloof door de menselijke schuld. Een echt Ander Mens, Jezus Christus moest ons uit de schuld weghalen en met de kracht van de eeuwigheid de schuld doen vergeten.

Er zit iets menselijks aan, om aan de vragen van schuld en tekort voorbij te leven. Of ze te verbergen in de diepste lagen van onze persoon. Wie weet heeft dat wel te maken met het feit dat de boze deze werkelijkheid betoverd heeft. Dat we in dat opzicht als mensen een soort doornroosjes zijn, die gewekt moeten worden. Misschien wel door een harde straffende hand of door de kus van de verzoening – wie zal het zeggen.

lijden

„dat t.v.-journaal, een gruwel!”,
zuchtte iemand verstaanbaar,
„ik kan het niet meer zien” -

maar wat te denken van God,
die dag in, dag uit,
ziet wat zich onder ons afspeelt,

wat moet Hij lijden...

Kees van Baardewijk

G. de Lange, Rotterdam

Verlangen naar een opwekking

Gaat het wel goed met de kerk?

Als je de conclusies van rapporten en opiniepeilingen over de kerk tot je doorlaat dringen, word je niet echt vrolijk. De vraag is: hoe komt dat? Wat scheelt eraan? Als je aan oplossingen wilt denken, zul je eerst de oorzaken moeten aanwijzen. Ik heb geprobeerd wat oorzaken op het spoor te komen en een weg te wijzen door het kerkelijke leven te houden in het licht van de Bijbel. In het bijzonder: Richteren 6.

Richting vanuit Richteren?

Uit de tijd van de Reformatie is een kerkelijke drieslag voort gekomen: nl. DeSchrift alleen, de genade alleen en geloof alleen. Eigenlijk wordt hier indrie woorden gezegd waar het voor een christen op aan komt: De Bijbel. Genadeen Geloof. Deze drie vormen „het enig nodige” voor een christen. Wanneer wij de Gideongeschiedenis in het licht van deze drieslag bekijken, zien wij deze drie ook terug. En dat kan niet toevallig zijn, want in Richteren 6 leert de kerk van het Oude Testament én Gideon weer onderscheiden waar het op aankomt: De Bijbel, de genade en het geloof.

I De Bijbel alleen, Gods Woord alleen

Als wij dit zeggen bedoelen we het in de volle betekenis van het Woord. U weet dat in het Hebreeuws 'dabar' zowel woord als daad betekent. Wij zien ook dat Gods Woord gesproken wordt met kracht. Gods woord is tege-

lijkertijd: daad. Bij de schepping sprak God en het was er, zodat alles uit het Woord van God is voortgekomen. Bij de Here Jezus, het vleesgeworden woord, zien wij dat opnieuw. Hij spreekt en het gebeurt. Als Hij zegt: uw zonden zijn vergeven, dan zijn ze vergeven. Als Hij zegt: sta op en wandel. Dan staat iemand op en loopt. Gods Woord gebeurt. Als God ons iets belooft en wij geloven het dan ontvangen wij het ook! Als God ons waarschuwt en dreigt met straf en wij luisteren niet naar Hem, dan komt die straf ook echt! Gods Woord is tot een vloek of een zegen. Wanneer wij Gods Woord horen en bewaren, is het ons heel concreet tot zegen. Wanneer wij Gods Woord horen en naast ons neerleggen, worden wij niet gezegend. Dat zie je heel duidelijk in de geschiedenis van Gideon; in de verzen 1 t/m 10.

Positief of negatief

God maakt dat duidelijk door een profeet. Een profeet is a.h.w. de mond van God. Hij spreekt het woord van God. Die profeet vertelt dat God zijn volk had verlost en dat Hij hen het beloofde land had gegeven. Daaruit blijkt dat God doet wat Hij toezegt. Positief, maar ook negatief. In de zin van zegen, maar ook van vloek. Want, zo laat de HERE via die profeet weten: „En Ik heb tot U gezegd: Ik ben de HERE Uw God; eert dan niet de goden van de Amorieten, in wier land gij woont.

Maar gij hebt naar mijn stem niet geluisterd”. Israel heeft het geweten. Zij hebben Gods waarschuwing in de wind geslagen. En dat heeft onherroepelijk consequenties. Wanneer wij als slogan hebben: het Woord alleen! dan bedoelen wij niet alleen dat wij Gods Woord in takt moeten laten, maar ook dat wij ons eraan moeten houden. En dat wij alleen op die manier zegen mogen verwachten. Want Gods woord is daad.

Vertrouwen én gehoorzamen

Wij hebben het vaak als wij het over Gods Woord hebben over de Bijbel. De hele Bijbel en dat we daar niets van af moeten doen. Dat is een goede zaak, want de Bijbel is het woord van God en wanneer iemand iets aan de Bijbel toevoegt of ervan afdoet, doet hij een groot kwaad, dat ook niet ongestraft zal blijven. Openbaringen 22:18,19 Maar met de slogan 'De Bijbel alleen' wordt meer bedoeld dan dat alleen. Er wordt bedoeld dat wij voor ons persoonlijk en kerkelijk en maatschappelijk leven ons moeten richten naar Gods woord. Wij moeten gewoon doen wat God zegt en Hem vertrouwen. Is dat onze intentie en wordt dit in de praktijk bij ons gevonden, dan mogen wij rekenen op Gods zegen. Maar als wij in feite geen rekening houden met God en ons niet door Hem laten zeggen, dan hebben wij geen bloeiend kerkelijk leven en ook geen bloeiend

Pastorale notitie

Tante Leentje – In memoriam 4 –

Er zit iets moois in, dat ze 'tante' werd genoemd. Het betekent dat er mensen waren die van haar hielden en van wie zij hield.

Maar er zit ook iets schrijnends in. Ik weet zeker dat ze liever 'moeder' of 'oma' Leentje was geweest. Maar dit geluk was voor haar niet weggelegd. Tante Leentje is ooit een jong meisje, een jonge vrouw geweest. En niets menselijks, niets vrouwelijks was haar

vreemd. Ze wilde graag mooi zijn, beminnen en bemind worden. En juist op dit punt werd ze al heel vroeg beproefd. De lupus verminkte niet alleen haar gezicht, maar ook haar ziel. Want je was nooit bij haar op bezoek, of ze had het – direct of indirect – over haar jeugdziekte.

Die heeft inderdaad aan haar gevreten. Heel diep heeft ze eronder geleden. Tante Leentje was geen makkelijke tante. Wat kon ze mopperen en boos worden! Maar vergeet niet dat ze zich altijd verminkt voelde. Dat ze altijd moeite had om vreemde mensen te ontmoeten. En dat ze daarom vaak afwerend en negatief overkwam.

Toch had ze een lief gezicht. En als ze blij was, straalden haar ogen! En ze was ook altijd blij als je met haar praatte: over haar jeugd, haar problemen, haarzelf en haar Heiland.

Tante Leentje, als ik aan u terugdenk, denk ik aan poezen en aan handwerken, ontelbare poezen en eindeloos handwerken. En juist over handwerken gaat het in de psalm. 'Gij hebt mijn nieren gevormd, mij in de schoot van mijn moeder geweven. Ik loof u, omdat ik gans wonderbaar ben toebereid,

wonderbaar zijn uw werken; mijn ziel weet dat zeer wel'.

Als je recht van lijf en leden bent, kun je dat makkelijk zeggen. En hoevelen die recht van lijf en leden zijn, zeggen het toch niet! Maar er zijn ook mensen die het al vechtende en wenende moeten leren. En zo'n mens was tante Leentje.

Het viel haar niet makkelijk, maar ze leerde het wel. Ze had er een heel leven voor nodig, driekwart van een eeuw. Maar ze heeft het toch beleden: 'Hoe kostelijk zijn mij uw gedachten...; als ik ontwaak, dan ben ik nog bij U'.

Op een zaterdagmorgen in mei is tante Leentje ingeslapen. Maar als ze wakker wordt, op die grote morgen als Jezus terugkomt, dan zal haar eerste gedachte zijn: 'Daar heb je Hem nu, mijn Heer en mijn Heiland!' Dan zal ze ondervinden wat het betekent: bij Hem zijn, met Hem in het paradijs zijn. Het betekent dat zij Hem gelijk zal zijn.

Op het gezicht van tante Leentje zal zijn heerlijkheid staan – en daar heeft ze altijd al naar verlangd!

J.H. Veeffkind

persoonlijk leven. In de tijd van de Reformatie is ook aan allerlei stemmen het zwijgen opgelegd, om alleen te luisteren naar wat God te zeggen heeft en om het kerkelijke en persoonlijke en maatschappelijke leven daarnaar te richten. Om een paar voorbeelden te noemen: In de tijd van de Reformatie kwam de prediking van Gods woord weer centraal te staan. Maar ook de konkrete inrichting van de kerk (geen altaar, geen beelden, geen reliëfs meer) en het persoonlijke geloof-sleven van de kerkmensen veranderde ingrijpend. (geen aanroeping van heiligen en van Maria meer) En dat heeft een geweldige zegen gebracht over ons volk over de kerk en over het persoonlijke leven. Wanneer wij zeggen 'De Bijbel alleen', moeten wij ons vandaag de dag ook afvragen of wij werkelijk Gods Woord willen volgen op alle terreinen van het leven. Of zijn er allerlei gebieden die wij onttrekken aan het direkte bemoeienis van de Here.

II Genade alleen!

Als wij die slogan van de Reformatie tot de onze maken, moeten wij ook de volle betekenis van het 'uit genade alleen' tot ons laten doordringen. We zien dat niet alleen gebeuren in de zestiende eeuw, maar ook de periode van Gideon komt de genade in al zijn aspecten ten volle aan het licht. In de eerste plaats zien wij in deze geschiedenis dat God echt genadig is, wanneer Hij zich op het roepen van Zijn volk weer over hen wil ontfermen. Zij hadden dat niet verdiend. Ipv. de HERE te eren en te dienen, hadden zij God verlaten en waren andere goden achterna gelopen. Dat moet voor de HERE een slag in het gezicht geweest zijn: Ingeruild te worden voor goden die niet eens bestaan. Maar Israël is Gods Zoon. En God heeft Zijn Zoon lief en straft hem. Zo brengt Hij hen tot zich terug en betoont hen genade. Genade betekent geheel onverdiend weer in een verzoende verhouding komen met de Almachtige en Heilige God van de Bijbel.

Goede genade!

Genade, daar vraagt Gideon ook heel expliciet naar als hij zegt: Indien ik genade in Uw ogen gevonden heb, geef mij dan een teken dat Gij het zijt die met mij spreekt. En het teken dat Gideon krijgt is dat God het offer dat hij brengt aanneemt. En God doet dat op zo'n wijze dat Gideon weet het is de HERE, de Almachtige en Heilige God. Het offer wordt verteerd door vuur uit de rots. Die HERE, Die God die een verterend vuur is heeft het offer aangenomen. Maar Gideon is niet verteerd. Hij leeft nog. God is hem genadig. Gideon is daar zo van onder de indruk dat hij een altaar bouwt en hij noemt dat: de HERE is vrede.

Gods Genade is veelomvattend

Genade: Dat is het meest beslissende wat er over de relatie van God tot Zijn volk gezegd kan worden en daarom

kan het ook met een woord genoemd worden: Genade alléén. Daar komt het op aan. Maar.... verder is er sprake van Gideons roeping en uitverkiezing. Van Gideons nieuwe gehoorzaamheid en zijn leven door de kracht van de Heilige Geest. Als God Gideon geen genade had bewezen, was ervan zijn roeping en uitverkiezing en nieuwe gehoorzaamheid en het leven door de Geest geen spaan terecht gekomen. Het was genade. De verkiezing was verkiezing der genade. De roeping was uit genade. De nieuwe gehoorzaamheid kwam voort uit de genade die God hem bewezen had en de Heilige Geest, was een genadegave. Wij realiseren ons wel dat er in feite veel meer over de genade van God te zeggen valt. Ik denk aan het hele gedeelte van ons hoofdstuk: de verzen 11 t/m 35 Waar we lezen van Gideons roeping en uitverkiezing. De Almacht en de Heiligheid van God. Het volstrekt onverdiende van Gods genade. Maar verder ook de nieuwe gehoorzaamheid aan God welke voortvloeit uit Gods genade. En een leven uit kracht van de Geest. Het wordt duidelijk uit de geschiedenis van Gideon, dat de genade wel het hart is van de relatie van God met Zijn volk, maar dat daarmee nog niet alles gezegd is. Daarvan spreekt onze geschiedenis, maar ook heel de Reformatie spreekt daarvan. Calvijn schreef de Institutie en werkte de genade ook uit naar de kant van de roeping en verkiezing, de Almachten de Heiligheid van God en de nieuwe gehoorzaamheid aan God en het leven door de Geest. Ook de belijdenisschriften die uit die tijd voortkomen: te weten de Heidelberger en de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Dordtse Leerregele laten zich daar uitvoerig over uit en geven een heel evenwichtig spreken over de genade van God en de doorwerking daarvan op het hele gebied van de redding van de mens en wereld.

Het gevaar komt van twee kanten

Dat is dus gewoon belangrijk om daaraan te hechten. Dat alles kan worden samengevat onder die ene noemer: genade. En tegelijkertijd... dat er heel wat onder die ene noemer is ondergebracht. Als ik het goed zie dreigen er voor de kerken en christelijke groepen vandaag twee gevaren.

Het eerste gevaar is dat de genade eigenlijk losgemaakt wordt van alle andere levensgebieden die ondenkbaar zijn zonder de genade, maar waar de genade ook inzichtbaar wordt. Dwz. er wordt gesproken over genade en genade en nog eens genade, maar je mist het spreken over de roeping van de christen, over de heiligheid en de almacht van God en de gehoorzaamheid die van ieder christen wordt gevraagd en het leven door de Geest. Het is enkel genade wat de klok slaat zonder dat dit konsekwenties heeft voor het christelijke leven of voor het christelijke denken. Op die manier hebben de mensen vandaag nauwelijks nog besef van zonde en van het

onverdiende karakter van Gods genade!

Aan de andere kant dreigt het gevaar dat een van de andere aspecten van de genade helemaal los op zichzelf komt te staan. En los van de genade wordt gezien. Bijvoorbeeld: de uitverkiezing losgedacht van de genade. In gemeenten waar men denkt in termen van: mocht het nog eens komen staan te gebeuren. Alsof het volstrekt willekeurig is dat je door God wordt uitverkoren en geroepen. Alsof het een soort lot uit de loterij is. Uitverkiezing losgemaakt van genade, maakt mensen tot fatalisten. Het komt met mij toch nooit goed of het kan met mij toch nooit meer mis gaan. In die gedachtengang wordt volstrekt niet meer beseft dat God mensen kiest uit genade en dat het beslissende moment is dat de mens het evangelie van Gods genade gelooft en daaruit leeft, met alle implicaties van dien.

Ook zijn er groepen of mensen die de gehoorzaamheid losmaken van de genade. Het is een gevaar dat de kerk van het oude en het nieuwe testament altijd weerbedreigt: wetticisme of judaïsme. Dat een mens probeert gerechtvaardigd te worden door werken der wet. Genade dus die verkregen wordt door een leven naar de wil van God, ipv dat die nieuwe gehoorzaamheid voortkomt uit Gods genade. De Gehoorzaamheid losgemaakt van de genade maakt mensen tot slaven. Tot mensen die nog niet echt deel hebben aan de verlossing.

Een derde gevaar is wanneer de Heilige Geest losgemaakt wordt van de genade. De Heilige Geest als het een en al. In die groepen en gemeente waar dit gebeurt is de gave en de vrucht en de kracht van de Heilige Geest het een en al, terwijl de Heilige Geest door Jezus Christus verworven is; de Geest Die in alle toonaarden juist van Christus getuigt en de mensen naar Christus toebrengt en uit Christus doet leven. Ook het feit dat de Heilige Geest als onderpand en voorschot is gegeven, wijst erop dat die nieuwe tijd nog niet is aangebroken. Dat is soms volstrekt onduidelijk als mensen en groepen menen dat alles kan herstellen als je maar voldoende gelooft in het werk van de Geest.

Hoe spreken wij over Gods genade?

Begrijpt U wat ik bedoel: Het spreken over uitverkiezing kan het leven uit 'genade alleen' verdringen. Het spreken over Gods Almacht en rechtvaardigheid kan de genade verdringen. Het spreken over de gehoorzaamheid die God van ons vraagt kan de genade verdringen en het spreken over de Geest kan de genade verdringen. Aan de andere kant moeten wij tegen de kerken van vandaag zeggen, en tegen onszelf zeggen: spreek U wel voldoende genuanceerd over de genade? Laat U alle aspecten van Gods raad wel zien. Krijgen de mensen ook oog voor de roeping en uitverkiezing door de HERE. Krijgen zij wel oog voor de

Almacht en de heiligheid van God? Beseffen wij wel voldoende dat God van Zijn kinderen vraagt dat wij Hem liefhebben met heel ons hart, ziel en verstand. En dat de Geest één van de geschenken is die wij uit genade ontvangen.

Ik vraag mij af of de veelkleurigheid van Gods genade wel voldoende aan het licht komt. Aan de andere kant vraag ik me af of hier en daar de genade niet volstrekt ontbreekt in de prediking en de geloofsbeleving.

III Geloof alleen

Tenslotte komt in dit hoofdstuk heel sterk het laatste aan de orde: nl. het 'uit geloof alleen'. En geloof dan niet in die zin van twijfel, maar van zekerheid: Gideon wil zeker weten of het echt waar is dat God door hem, Zijn volk wil verlossen en daarom vraagt hij tot tweemaal toe een teken van de HERE. En hij zegt het letterlijk wat hij daarmee wil bereiken. Gideon wil zeker weten dat „Gij door mijn hand Israël wilt verlossen, zoals Gij gezegd hebt”. Gideon wil weten, zeker weten, zodat het voor geen misverstand vatbaar is. Wat wil hij zo graag zo zeker weten? Niet dat God verlossing wil geven, maar dat God het door hem wil geven. Want dat is wel belangrijk, natuurlijk. Dan is hij daar met al de vezels van zijn bestaan bij betrokken. Hij is van de partij. Het raakt hem persoonlijk tot het diepst van zijn bestaan. Indien Gij door mij Israël wilt verlossen.

Dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij ...

Het is door geloof alleen. In de zin die de Heidelberger er ook aan geeft in zondag 7: Wat is een waar geloof? Waar geloof is een stellig weten en vast vertrouwen. Maar dan wil ik het toespitsen op wat wij daarbij lezen in diezelfde zondag.dat niet alleen aan anderen, maar ook aan mij vergaving van zonde, eeuwige gerechtigheid en eeuwig heil door God geschonken zijn enkel uit genade op grond van de verdienste van Christus”. Niet alleen aan anderen, maar ook aan mij!

Is het iets van jezelf?

Hoe wezenlijk is ook dit niet voor een opwekking, voor een opleving van het geloof voor Gods volk. Het is zo wezenlijk dat onze geschiedenis daarop uitloopt: door geloof alleen en dan nog iets preciezer: dat God door Gideon Zijn volk wil verlossen. Verlossing kan zo'n algemeen en mooi woord zijn. In de kerk en in de Bijbel wordt het honderden keren gebruikt. En wij praten ook over ons geloof dwz. over het geloof in Gods verlossing. En wij weten ook hoe God ons verlost. En waarvan God ons verlost. Als je catechisatie volgt en naar de kerk gaat dan weet je dat precies. Je kunt het voor anderen uit de doeken doen. Maar de vraag is: heb je er ook zelf deel aan? Is dit niet de spits van dat 'geloof alleen' dat niet

alleen aan anderen, maar ook aan mij 'volkomen verlossing beloofd is. Je kunt in de kerk zitten en zondag aan zondag het evangelie horen. Je kunt ervan lezen. Je kunt erover praten, zonder dat het U raakt. Zonder dat je je afvraagt, maar wat betekent dit nu voor mij. Terwijl je er dus eigenlijk niet zelf bij bent. Die toeëigening van het heil, wat is dat belangrijk. Dat het ook iets van jezelf wordt. Dat je zegt Ja HERE, U verlost ook mij.

Je kunt niet afstandelijk blijven

Die toeëigening van het heil, die is zo wezenlijk dat de geschiedenis van Gideon daarin zijn hoogtepunt vindt. Richteren 6:36-40 Waar de HERE hem persoonlijk verzekert van zijn roeping. Dan is er in deze geschiedenis al vanalles gebeurd dat met geloof te maken had: Gestraft worden door God. Bidden tot God. Gods Woord horen. Door God persoonlijk aangesproken worden. Je ervan verzekeren dat het de HERE is die met je spreekt. Je ervan overtuigd weten dat de HERE vrede is. Je in zijn dienst laten nemen je laten leiden door de Geest. Maar nog blijft die strijd van het geloof: Is het ook persoonlijk bedoeld? Is het ook aan mij toegezegd. Heeft God ook mij op het oog. Dan heb je je hele leven al van God gehoord. Dan hoor je tot Gods volk en deel je ook in de dingen die dat volk meemaakt en doormaakt. Dan wendt de HERE zich ook persoonlijk tot jou om jou van je roeping en verkiezing te verzekeren. Dan weet je: De Bijbel alleen en Genade alleen. Maar dan is er nog een vraag: Geloof alleen. Is het ook voor jou. Is het echt voor jou. Wil de HERE ook U laten delen in de verlossing van Zijn volk. Kan God U daar ook bij gebruiken.

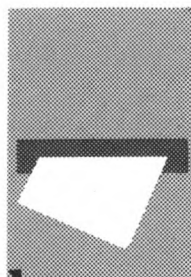
De Bijbel alleen. Genade alleen. Geloof alleen. Als de kerken en de gelovigen zich richten naar deze regel dan kan een opleving niet uitblijven.

heeft ondernomen; zelf denk ik al jaren na over een nieuwe melodie. Maar, gezien het feit, dat ik niet muzikaal ben onderwezen, heb ik nog nooit iets aan het papier toevertrouwd. Zoals ook Luth, liep ik op tegen het grote blok tekst, te beginnen met 'en in Jezus Christus' tot aan 'de doden'. Dat is een moeilijk stuk om op toon te zetten, vanwege de ongelijke zinnen. En berijmen is ook al niet mogelijk. Maar ik ben van mening, dat Luth een kans heeft gemist door niet eerst de tekst in hedendaags Nederlands te zetten. Evenals hij, acht ik de melodie niet zo geslaagd, maar ook het verouderd taalgebruik is aan vernieuwing toe. Op grond van Art. 7 NGB is dat toegestaan, al moet ik toestemmen, dat menselijke instellingen soms een taai leven hebben. Mag ik het volgende als tekst voorstellen?

- Ik geloof in God de Vader, de Almachtige, Schepper van hemel en van aarde;
- ik geloof in Jezus Christus, Gods Zoon, onze Heer, die, ontvangen van de Heilige Geest is geboren uit de maagd Maria, die geleden heeft, onder Pontius Pilatus is gekruisigd, is gestorven en begraven, op de derde dag weer opgestaan van tussen de doden, opgevaren naar de hemel, zit aan Gods rechterhand en komt vandaar terug om te oordelen levenden en doden;
- ik geloof in de Heilige Geest;
- ik geloof een heilige Christelijke kerk, gemeenschap van heiligen,
- ik geloof vergeving van zonden, het weer opstaan van het lichaam en een leven in de toekomstige eeuw.

Als toelichting het volgende: het 2e 'blok' heb ik, evenals het 1e en 3e, weer laten aanvangen met 'ik geloof'. Luth heeft dat ook muzikaal gedaan, het leek mij gewenst, dit ook in de tekst te doen. Verder heb ik wegge laten: 'eniggeboren' en 'Here' vervangen door 'Heer'. De vraag is dan: mag dat? Er zijn mogelijk wel bedenkingen te maken, maar je kunt in kort bestek niet alles belijden. 'Ontvangen van de H. Geest is gekoppeld aan 'de maagd Maria'. Dat lijkt me voluit bijbels. Zoals ds. H.J. Spier in 1939(!) ons al leerde, is achter 'geleden heeft' de komma gezet en de kruisiging geplaatst onder 'Pontius Pilatus'. 'Nedergedaald ter helle' heb ik helemaal weggelaten. Indien al te belijden, zou het moeten worden geplaatst vóór het sterven. Evenals bij het begin heb ik het lidwoord 'de' weggelaten. Tot slot ontbreekt het amen. Verandert nu ook de melodie? Dat is een vraag voor br. Luth. Maar misschien moeten we het eerst eens worden over de tekst? (Veel predikanten wijzigden overigens tijdens het voorlezen al de tekst, naar believen, denk ik dan wel eens).

Utrecht, A.J. van Helden

Ingezonden

Het Credo: een gemiste kans

Onlangs stond in een aantal nummers van Opbouw een nieuwe melodie voor het Credo, van de hand van Jan K.W. Luth.

Ik ben blij, dat iemand eens die poging

J. Smelik-den Hollander, Maastricht

Erfelijkheid en evolutie

Naar aanleiding van de artikelen over Genesis 1 van ds. A. van der Dussen in de laatste Opbouw-nummers van 1994 (24 + 25 + 26, en mede op zijn verzoek) wil ik graag iets schrijven over de vraag of de erfelijkheidsleer al dan niet steunpunten biedt, die de evolutietheorie aannemelijker zouden kunnen maken. Mijns inziens is dat namelijk niet het geval. De evolutietheorie is de veronderstelling dat alle ontwikkelingstrappen in de dierenwereld (om ons daartoe te beperken) van lager ontwikkeld tot hoger ontwikkeld autonoom uit elkaar 'ontstaan' zijn. Van lager ontwikkeld tot hoger ontwikkeld wil zeggen: van ééncellige organismen via meercelligen, weekdieren, vissen, amfibieën, reptielen en vogels tot zoogdieren. Het woord 'evolutie' betekent niet anders dan 'ontwikkeling', en een of andere ontwikkeling is er zeker geweest. Alleen die verticale ontwikkeling van lager naar hoger is niet meer dan een theorie die slechts gebaseerd is op veronderstellingen. Maar dat iedere trap zich horizontaal ontwikkeld heeft in vele soorten en vormen kan niet ontkend worden.

Ik zal nu proberen mijn argumenten zo objectief mogelijk weer te geven in de volgende vier paragrafen:

- 1 Om duidelijk te maken hoe het mogelijk was dat men tot dergelijke evolutie-gedachten kwam, is het nodig om eerst iets over de voorgeschiedenis te vertellen.
- 2 Vervolgens vertel ik iets over het ontstaan van de evolutie-gedachte en de conflictsituatie die daardoor ontstond tussen de wetenschap en de kerk.
- 3 Daarna zal ik iets zeggen over enkele fundamentele wetten van de erfelijkheid.
- 4 In de laatste paragraaf zal ik de evolutie-gedachte met die erfelijke wetten confronteren.

En daarna zal ik in de conclusie mijn eigen opvatting weergeven.

Een stukje historie

Als wij ons gaan verdiepen in de situatie vóór het opkomen van de evolutie-gedachte, ontdekken we allereerst het merkwaardige feit dat de kerk zich ten aanzien van het hóc van de schepping altijd heeft aangesloten bij de (toenmalige) wetenschappelijke opvattingen daarover. En het belangrijkste onderdeel van die opvattingen was de leer van de zogenaamde spontane generatie, dat wil zeggen de gedachte dat levende organismen spontaan ontstonden uit afval en rottende bladeren e.d. Natuurlijk wist men van hogere wezens dat ze geboren werden uit andere dieren of uit zaad van andere planten. Maar desondanks meende men dat zij tevens spontaan konden ontstaan! Deze leer was afkomstig van Aristoteles en heeft stand gehouden – met enkele wijzigingen naar aanleiding van nieuwe ontdekkingen – tot Louis Pasteur in 1862 het steriliseren ontdekte, dus ruim 20 eeuwen lang! Die gedachte van een spontane genera-

tie werd helemaal niet in strijd geacht met Genesis 1. Men veronderstelde namelijk dat de levende wezens geschapen waren in de vorm van 'kiemen' in de aarde of het water, want er staat immers in Genesis 1 „dat de aarde voortbrengt“ enz. Welnu, van die 'kiemen' waren er – zo dacht men – een heleboel 'overgebleven', die onder bepaalde 'gunstige' omstandigheden alsnog konden genereren.

De leer van de spontane generatie heeft wel een paar crises meegemaakt. De eerste in de zeventiende eeuw toen bij nader onderzoek bleek dat muizen, kikkers, egels, vissen, wormen, luizen, slangen, hagedissen, enz. allemaal uit eieren of soortgelijke wezens voortkwamen.

Maar nauwelijks was het vrij algemeen aanvaard dat alle met het blote oog zichtbare levende wezens biologisch gegenereerd werden, of men vond het microscoop uit en ontdekte de micro-organismen waardoor de gedachte aan een spontane generatie weer terug kwam. En hieraan heeft Pasteur dus een eind gemaakt. Toch heeft zelfs in het begin van deze eeuw die gedachte nog éénmaal de kop opgestoken toen de virussen ontdekt werden.

De evolutie-gedachte

Nog voordat de leer van de spontane generatie helemaal ontzenuwd was, waren geologen en paleontologen al tot de conclusie gekomen dat de aarde veel ouder moest zijn dan de ongeveer 5000 jaar die men uit de bijbel berekend had. Bovendien hadden zij de fossielen ontdekt en vastgesteld dat de verschillende diersoorten niet allemaal tegelijk voor het eerst opgetreden zijn maar in een bepaalde volgorde namelijk ongeveer in een rechte lijn wat de tijd betreft van lager-ontwikkelden tot hoger-ontwikkelden, dus vissen, amfibieën, reptielen, enz.

Toen dus de gedachte aan een spontane generatie verworpen moest worden en de wet dat 'leven slechts uit leven ontstaat' erkend werd, was het een bijna logisch gevolg dat men op de gedachte kwam dat dan ook alle diersoorten in de genoemde volgorde uit elkaar voortgekomen waren. En toen kwamen de conflicten met de kerk want die had – evenals de wetenschap trouwens – altijd aangenomen dat alle diersoorten bij de schepping kant en klaar op de wereld gezet waren en sinds dien nooit veranderd waren. Dit principe van de 'soort-constantie' is door Darwin omvergegooid toen hij tijdens zijn wereldreizen ontdekte dat bepaalde soorten in verschillende delen van de wereld verschillende eigenschappen vertoonden. Op grond daarvan verkondigde hij dat verschillende soorten door natuurlijke selectie uit elkaar konden ontstaan. Het is bijzonder tragisch dat Darwin, die aanvankelijk zeer gelovig was en zelfs

voor predikant gestudeerd heeft, door zijn eigen werk zijn geloof volledig kwijt geraakt is!

De erfelijkheidsleer

Reeds halverwege de vorige eeuw was Gregor Mendel de eerste die met erwten en bonen gerichte kruisingsproeven deed om het erfelijkheids-mechanisme te ontdekken. Aan de hand van de resultaten daarvan maakte hij berekeningen over de getalsverhoudingen waarin bepaalde kenmerken in de nakomelingen terugkwamen. En hij ontdekte daarbij bepaalde wetmatigheden. Ook ontwikkelde hij als eerste een theorie over het bestaan van zogenaamde genen, speciale orgaantjes waarin erfelijke eigenschappen besloten zouden liggen. Hij publiceerde zijn werk in 1865, maar tot zijn verbazing werd er door de wetenschappelijke wereld totaal niet op gereageerd. Pas in 1900 – toen drie andere onderzoekers onafhankelijk van elkaar dezelfde resultaten boekten – herinnerde men zich het werk van Mendel. Gelukkig heeft men hem toen de eer gegeven die hem toekwam en de gevonden wetmatigheden de 'wetten van Mendel' genoemd.

Deze wetten waren het startsein voor de ontwikkeling van de erfelijkheidsleer. In tegenstelling tot de evolutie die slechts een theorie is, is de erfelijkheidsleer een exacte wetenschap die proefondervindelijk bewezen kan worden.

Mendel ontdekte dus dat men door kruisingen eigenschappen in de soorten kon veranderen en zelfs nieuwe soorten ontwikkelen. Nu is het woord 'soort' in dit verband eigenlijk niet juist: het zijn nieuwe rassen of variëteiten die men kweekt. Maar Mendel's erwten bleven wél erwten. En zo kan men bijvoorbeeld vele honderassen kweken, maar het blijven wél honden.

Na de wetten van Mendel volgden in snel tempo nieuwe ontdekkingen. O.a. de chromosomen als dragers van de door Mendel voorspelde genen, en ook de mutaties. Dit zijn spontane veranderingen – waarschijnlijk onder invloed van kosmische straling – die op gezette tijden optreden in bepaalde genen. De betekenis van deze mutaties bleek te zijn: de mogelijkheden voor de soort om zich aan te passen aan veranderende omstandigheden, en zodoende te kunnen overleven.

Een leuk voorbeeld daarvan is de berkenvlinder. Dit is een nachtvlinder die zich overdag 'schuilhoudt' op de stammen van berken. Door zijn 'camouflagekleuren en patronen' is hij op die stammen praktisch niet te vinden voor zijn roofvijanden, voornamelijk vogels. Deze berkenvlinder produceert op gezette tijden een volledig zwarte mutant, die zich echter in de normale omstandigheden niet kan vermeerderen omdat hij op de berkestammen wél enorm opvalt. Niettemin komen die zwarte mutanten

steeds weer terug en op een gegeven moment ontdekte men hele populaties van zwarte berkenvlinders in industriegebieden waar alles door een laag roet zwart geworden was, ook de stammen van de berken! Hier waren de zwarte exemplaren wel beschermd en de normale niet. Zo heeft de berkenvlin- der zich dus aan kunnen passen aan een veranderd milieu door 'zwart te worden' waardoor de soort in die gebie- den behouden kon blijven. Deze mutanten kunnen door menselijk ingrijpen – namelijk terugkruising met de 'natuurlijke' vorm – ook tot nieuwe rassen verder gekweekt worden. Men kan mutaties zelfs opwekken door mid- del van bijvoorbeeld röntgenstralen en op die manier heeft men vele variëteiten kunnen kweken, bijvoorbeeld van de bananenvlieg, hét experimenteerobject van de genetica. Door menselijk ingrij- pen is tegenwoordig nog veel meer mogelijk sinds de technische ontwikke- lingen bij de genetische manipulatie. Ik heb echter de indruk dat de mens daar- mee bezig is zijn ethische en morele grenzen te overschrijden.

Erfelijkheid contra evolutie

Bekeken vanuit het standpunt van de evolutie-gedachte bieden de resultaten van de erfelijkheidsleer dus twee moge- lijkheden voor een spontane verande- ring van soorten, namelijk de mutatie en de kruising.

Dat mutanten spontaan ontstaan en zich kunnen vermeerderen door terugkruis- ing met de oorspronkelijke soort heb- ben we in de vorige paragraaf gezien. En waarschijnlijk is op deze manier de enorme variatie in de natuur gekomen. Maar helaas voor de evolutionisten is het ook in dit geval zo dat een vlinder altijd een vlinder blijft en een hond een hond en een eend een eend, enz. Dat er uit een bepaalde diersoort door mutatie een hogere vorm tevoorschijn zou kom- en is vrijwel onmogelijk. Temeer om- dat men ontdekt heeft dat mutaties altijd zogenaamde *verlies-mutaties* zijn. Ver- lies in de zin van verlies aan vitaliteit en vruchtbaarheid.

Bij de tweede mogelijkheid: spontane kruising tussen twee soorten, moet ik al direct zeggen dat de waarschijnlijkheid daarvan zeer gering is. Er zijn namelijk in de natuur twee mechanismen wer- zaam, die het optreden van spontane kruisingen zeer doelmatig *verhinderen*. Dat is ten eerste het specifieke baltpa- troon – dat is het speciale gedrag dat aan een paring voorafgaat – dat een paring van een mannetje van de éne soort met een vrouwtje van de andere soort verhindert omdat zij elkaars signa- len niet begrijpen.

En ten tweede is gebleken dat wanneer de mens kunstmatig dergelijke kruisin- gen forceert, de nakomelingen *steriel* zijn, dat wil zeggen zich niet verder kunnen voortplanten. Een bekend voor- beeld daarvan zijn de muilezels en mul- dieren, kruisingen tussen paarden en ezels. Zo heeft men meerdere kruisin- gen gemaakt en daarbij is gebleken dat de mate van vruchtbaarheid van de nakomelingen kan gelden als een maat

voor de verwantschap tussen de ouder- soorten. Dus ook in dit geval is het hoogst onwaarschijnlijk dat er 'spon- taan' hogere vormen uit lagere zouden 'ontstaan'. Daarvoor moet men te veel toevalligheden aannemen!

Conclusie

Wil men dus aannemen dat de verschil- lende ontwikkelingstrappen uit elkaar 'ontstaan' zijn, dan moet men daar toch een ingreep van bovenaf (of van bui- tenaf) voor aannemen. Mijn strikt persoonlijke opvatting is dan ook dat God inderdaad iedere hogere ontwikkelingstrap door een nieuwe scheppingsdaad uit de vorige gescha- pen heeft. Men kan zich daarbij een soort 'genetische manipulatie' voorstel- len die voor iedere nieuwe trap éénma- lig heeft plaatsgevonden. En het is interessant om je dan te reali- sëren dat daar van 'buitenaf' niets van te zien is! Zodat het kan lijken alsof het 'vanzelf' gegaan is.

Waarschijnlijk zullen ongelovige we- tenschappers dat een te gemakkelijke oplossing vinden. Maar zo gemakkelijk is het niet, want er zitten aan dat ge- loof een heleboel consequenties vast, die niets met wetenschap te maken hebben. Zoals: Christus als persoon- lijke verlosser aanvaarden, leven naar Gods wil, aansluiting bij een kerk zoe- ken, enz. Al die dingen die maken dat de schepping en je eigen plaats daarin een diepe zin krijgen en niet meer op doelloze toevalligheden berusten. En ik denk dat het juist die consequen- ties zijn waar de aanhangers van de 'moeilijkere' oplossingen niet aan wil- len! En ik denk dat God die schepping met opzet zó heeft laten verlopen dat degenen die zich ermee bezig zouden houden, gedwongen werden tot een keuze vóór of tegen God. Want zoals ds. Van der Dussen al betoogd heeft: zon- der een of ander 'geloofsvoordeel' – of het nu geloof in God is of geloof dat God niet bestaat – kan men deze kwes- tie niet oplossen. Daarom vind ik het beeld van Genesis 1 als evangelie- verkondiging zoals ds. Van der Dussen het geschetst heeft, ook zo mooi. Tenslotte wil ik er nog op wijzen dat al die natuurwetten die gericht zijn op het overleven van de soorten en het verhin- deren van vermenging van soorten toch ook door God geschapen zijn. Hoe zou- den die uit zichzelf ontstaan moeten zijn? In Zijn wet verbiedt God zelfs het menselijk ingrijpen in de erfelijkheid als Hij zegt: Gij zult van Uw vee niet twee verschillende soorten laten paren! (Lev. 19:19).

(de auteur heeft biologie gestudeerd met als hoofdrichting erfelijkheidsleer)

Noot

1 A. van der Beek, Hedendaagse schuld in bijbels-theologisch perspectief. In: Kontekstueel (tijdschrift voor gereformeerd belijden nú), 8e jaargang nr. 2 (oktober 1993). In hetzelfde num- mer is ook een artikel opgenomen van W. Dek- ker, Schuld en schuldbesef in preek en pasto- raat. Met dank aan ds. J. de Jonge (Hengelo) voor de tip.

H. Algra, Den Helder

Nooit boos

Natuurlijk werd Martin nooit boos. Thuis niet en op zijn werk niet. Thuis liepen 3 kleine kinderen rond. Hij werd nooit boos op ze, want een christen hoort niet boos te zijn. De buurman zette soms harde rock-muziek op. Martin zei er wel eens wat van, maar de buurman luisterde nooit. En Martin werd nooit boos. Een christen hoort immers niet boos te worden. Op zijn werk had Martin een konflikt met zijn baas. In Martins ogen was hij omheus bejegend. De baas dreigde met ontslag, zonder dat er ooit tegen hem was gezegd dat hij niet goed funktioneerde. „Ik ben het er niet mee eens, want zoiets kan natuurlijk niet. Maar ik ben niet boos op hem. Daar ben ik christen voor.” Terwijl hij dit zo zei, was de spanning in de kamer voelbaar. De intonatie in zijn stem werd meer afgemeten, zijn kaken spanden zich, de rechtervuist was gebald. Hij werd niet boos.

Geduld

Op zijn werk had Martin te maken met kinderen die veel geduld vroegen. Ze stelden hun begeleiders voortdurend op de proef. Het was een voortdurende strijd om de vraag wie de baas was. Het was ook een test met als inzet: zouden de mensen die hier werken wél om ons geven. Zulke kinderen vragen een geestelijke en lichamelijke topkonditie van hun begeleiders. Gelukkig werd Martin nooit boos. Toen hem iets was overkomen, waardoor iedere andere begeleider zich ge- krenkt zou voelen, vroeg de psycho- loog aan Martin hoe het met hem ging. „Vervelend”, zei Martin. „Begrijp me goed: niet voor mij, maar voor hem, hij moet nu weer opnieuw beginnen.” „Ben je niet boos?” „Oh nee, hoor, absoluut niet, dat komt door mijn ge- loof, ik word niet boos.” En weer ver- krampten de spieren in zijn gezicht, balde zijn vuist zich, werd de toon in zijn stem meer afgemeten.

Gebroken

Op een dag klonk er een hoop ge- schreeuw op de afdeling. Martin vocht met een jongen. Hij sloeg die jongen op alle plekken waar hij hem maar kon raken. Hij was niet af te remmen, zelfs niet toen een kollega probeerde in te grijpen. „Ik zál hem, ik zál hem!” klonk het schreeuwend uit de mond van Martin. Het schuim stond op zijn mond. Een kwartier later zat Martin te huilen in de personeelskamer. De stoere christen die niet boos mocht worden, was gebroken. Er deugde niets meer van hem. Hij wilde zijn ontslag indie- nen. „Zoiets mág een christen niet overkomen. Ik ben niet geschikt voor mijn werk!”

Perfektionist

Martin stelde hoge eisen aan zichzelf.

Alles moest in orde zijn. Hij mocht niet falen en zich niet kwetsbaar opstellen. Zelfs geen boze gedachte mocht er in hem opkomen. Iedere boze gedachte werd direkt weggedrukt; iedere suggestie dat hij misschien boos was werd direkt ontkend. Juist door die gedachten ging het mis. De eisen die Martin aan zichzelf stelde, maakten juist dat het wel mis móest gaan. Martin dacht zichzelf, dankzij zijn eigen perfectionisme, te kunnen verlossen. Hij wilde zijn eigen toren van Babel bouwen. Toen de toren instortte, was Martin nergens meer. De valkuil van het perfectionisme leek hem in zijn werk nu noodlottig te zijn geworden. Nog steeds had Martin het niet geleerd: hij realiseerde zich nog steeds onvoldoende dat ook een bekeerd christen dag-in, dag-uit met de gebrokenheid in zijn eigen leven te maken heeft. Martin was gebroken, want hij had ontdekt dat hij toch zijn geduld kon verliezen. Dat was winst. Maar hij dacht ook nog steeds dat in een echte christen nooit boze gevoelens naar boven mogen komen. Die gedachte maakte het leed alleen maar groter. Hij had nu niet alleen gefaald in zijn werk. Ook als christen deugde hij niet meer. Vergeving was er in deze situatie niet voor hem. Een christen moet immers perfect zijn?

Amstelveen, Nederlands Gereformeerde Kerk
(dit kerkgebouw is eveneens in gebruik bij de Koreaanse gemeente).

F.H. Blokhuis, Zalk

Jeugd op de kerkeraadsagenda?

Vorig jaar deed de pers bericht van een enquête, gehouden onder vrijgemaakte jongeren in Noord-Nederland. Maar liefst tachtig vragen moesten duidelijk maken, hoe het ervoor stond met de persoonlijke geloofsbeleving.

In diezelfde tijd werd bij onze kerkeraaden onderzoek gedaan naar de kerkelijkbeleidsmatige kant van de zaak. Nee, de onderzoeken waren niet per ongeluk verwisseld.

Je kunt er wel vanuit gaan, dat dergelijke onderzoeken niet gedaan worden in tijden van voorspoed en bloei.

We beperken ons nu verder tot onze eigen kerken.

In het jeugdwerk worden we steeds vaker geconfronteerd met desinteresse bij jongelui.

Wij van het NGJ (Ned. Geref. Jeugdwerk) zijn er, om de jeugdverenigingen te voorzien van materiaal en motivatie. Volgens de Statuten van onze stichting is ons doel: "de bevordering van de bestudering van Gods Woord en de toerusting vanuit Gods Woord tot het leven van alledag." Dat is een mooi doel en het brengt ook mooi werk met zich mee, alleen zien we heel goed onze beperkingen. Je kunt nog zo'n aardig blad hebben (Verkenning), nog zulke goede instructie- en jeugdweekenden, maar om dat te kunnen 'verkoppen', heb je adressen nodig, belangstelling, respons.

Er is behoefte aan gemeenten, die het werk van harte steunen en die kanalen weten, waarlangs het op de juiste plaats aankomt.

In het voorjaar van 1993 hebben we alle kerkeraaden aangeschreven. We hebben gevraagd of ze hun medewerking wilden verlenen, door een negental vragen van ons te beantwoorden. Het doel was tweeledig.

Aan de ene kant vroegen wij ons af, hoe het jeugdwerk bedacht wordt door de leiding van onze gemeenten. Een gunstig resultaat zou voor ons meteen een morele opsteker zijn: die steun hebben we in elk geval!

Maar omdat we bij voorbaat al niet geheel zeker waren van zo'n gunstige uitslag, had onze brief in de eerste plaats een attenderend karakter: kerkeraaden, vergeet het jeugdwerk niet! Investeer goed in de adspirant-ouders en -ouderlingen. We wilden dus in enen een beeld krijgen van kerkeraads betrokkenheid, en daarvoor nadrukkelijk de aandacht vragen.

We hebben alle 96 toenmalige kerkeraaden ruimschoots gelegenheid gegeven om onze vragen te beantwoorden. Helemaal reageerde nog niet de helft op eigen initiatief! Na een herhaalde oproep in de nazomer volgde nog een

aantal racties. In totaal kregen we aldus van 62% van de kerkeraaden een antwoord.

Staat u ons toe om op basis van deze cijfers voorzichtig vast te stellen, dat het jeugdwerk niet op alle kerkeraadstafels aandacht krijgt. Dat is een verontwaardigende conclusie die we al kunnen trekken, voordat we naar het eigenlijke resultaat gaan kijken. Iemand zegt misschien, dat 60% heel aardig is voor een enquête, maar wij zeggen: in 4 van de 10 gemeenten blijven de brieven van het eigen jeugdwerk onbeantwoord. Niet dat wij zonnig aandacht willen (al heeft, zoals ik reeds aangaf, bekendheid van het NGJ voor ons zeker waarde), maar verdient de zaak niet meer dan dit?

Gelukkig reageerde de meerderheid wel. Daar willen we hartelijk voor bedanken. De uitslagen kwamen binnen bij onze ervaren Dirk van der Molen. Hij verwerkte de gegevens die de basis vormen voor dit artikel. De complete uitslag zal verstuurd worden aan de scriba's.

De eerste vraag maakte ons duidelijk, dat (van de reagerende kerken) 40% van de jeugd tussen 16 en 25 jaar is aangesloten bij een vereniging. Wij waren al enigszins op de hoogte van dit percentage, omdat onze rayonkontaktpersonen daar jaarlijks onderzoek naar doen. Vanzelfsprekend vinden wij 40% niet veel. We stellen ons heel concreet voor, dat een vereniging die na kerktijd vergadert, zès van de tien jongelui naar huis ziet gaan.

Natuurlijk zijn er gemeenten waarbij het percentage gunstiger ligt, maar dus ook, waarbij het nog ongunstiger uitvalt.

Wij vragen ons af, of de kerkeraaden zich (voor en na beantwoording van onze brief) ervan bewust zijn, dat het grootste gedeelte van hun jeugd meent zonder te kunnen. *Zien ook zij die zes jongelui weggaan?* Jeugd zonder jeugd, zonder gezamenlijke bijbelstudie, en straks moeten ze het met elkaar doen, als opvolgers in uw kerkeraadbanken...

Nu vindt de helft van de reagerende kerken desgevraagd, dat er voldoende aandacht gegeven wordt aan de jeugd. Eén op de vijf geeft toe, dat er verbetering noodzakelijk is. De rest blijft vaag, bijvoorbeeld omdat men zegt leiding te geven aan de gemeente als geheel en niet aan afzonderlijke groepen.

Hier manifesteert zich het nadeel van het fenomeen enquête. Wat kunnen we immers precies uit deze cijfers opmaken? De ene kerk zal zich er gemakkelijker vanaf maken dan de andere. Wat de één voldoende vindt, is bij de ander een reden om zich te verontschuldigen.

Tekenend is, dat bij de beantwoording van onze brief lang niet overal de hele kerkeraad betrokken is geweest: zelfs bij meer dan de helft van de reagerende kerken niet. We hadden dat, ietwat ondeugend, gepeild in onze laatste vraag. Zes kerkeraden antwoorden openlijk, dat zelfs onze enquête geen agendapunt is geweest. Tel daarbij op alle kerkeraden, die niet eens gereageerd hebben. Dan kun je constateren, dat bij een kleine minderheid van onze kerkeraden enig belang wordt gehecht aan een brief als de onze.

Noemt u dan eens vijf zaken, potentiële agendapunten, die zoveel prioriteit verdienen, dat voor het jeugdwerk en voor een enquête daarover geen tijd is? Hoe houdt u zich dan bezig met de toekomst van de gemeente? Hoeveel ruimte is er, bij al dat vergader, voor de eigen jeugd?

Dáár ging het ons uiteindelijk om. En dan moet gezegd, dat de kerkeraden die wel gereageerd hebben, toch niet veel ongerustheid konden wegnemen. Zorgelijk is ook bovengenoemde gedachte, dat de jeugd geen aparte benadering behoeft. We leven weliswaar in een tijd, dat de kinderen weleens misplaatste aandacht krijgen. Maar als dáárom de jeugd niet meer als aparte groep benaderd wordt, dan lijkt dat ons een onevenwichtige reactie. Het feit dat overal in onze kerken nog wel grote waarde wordt gehecht aan de catechisaties, geeft trouwens al aan, dat de jeugd wel degelijk apart benaderd wordt.

En natuurlijk. Een voetbalclub die zichzelf respecteert, heeft al een aparte jeugdtype, met speciale jeugdtrainers. Doelgerichte investering in jeugdige spelers loont.

Wij in de kerk zijn toch niet afgezakkt naar een niveau, waarop het besef ontbreekt, dat zelfs bij een voetbalclub nog aanwezig is? Een kerkeraad die leiding wil geven aan het geheel, moet kunnen aangeven hoe dat dan concreet gebeurt.

Zonder toespitsing komt er onherroepelijk vervlaking.

Opmerkelijk gunstig scoort de vraag over het huisbezoek. Als ouderlingen een afspraak maken voor een huisbezoek, vragen ze dan van tevoren of de kinderen er ook bij kunnen zijn? Bijna alle kerkeraden zeggen van wel. En vrijwel nèt zoveel kerkeraden vragen zelfs, of de jeugd misschien apart huisbezoek zou willen ontvangen. Dat was ver boven onze verwachting.

En daar zien we dus óók wel degelijk aparte aandacht voor de jeugd. Omdat wij die hier beslist niet verwacht hadden, ontbrak een vervolgvraag, namelijk: hoeveel thuis wonende kinderen hebben daadwerkelijk weleens een gesprek met hun ouderling of dominee? Meer dan de helft van de kerkeraden geeft aan dat de verenigingen weleens bezocht worden. Soms zelfs één keer per kwartaal (wat eigenlijk neerkomt op twee keer per jaar). Een heel aantal kerkeraden geeft hier echter geen antwoord. Dat kan betekenen, dat het mee-

leven op deze manier (nog) niet bestond. Wij hopen echt, dat onze brief een attenderende functie heeft gehad! Er zijn veel kerkeraden, die niet een duidelijk antwoord geven op de vraag, of de kerkeraad de totstandkoming of de groei van een vereniging bevordert. Ook dat is verontrustend.

In gunstig contrast daarmee staan andere reacties. Sommige kerkeraden zeggen dat stimulering nauwelijks nodig is. In bepaalde gemeenten lijkt de liefde voor het verenigingswerk inderdaad aangeboren, dat is ook de ervaring van het NGJ. Ook zijn er kerkeraden, die zoveel creativiteit en slagvaardigheid vertonen, dat resultaat niet kan uitblijven! Er wordt op een aantal plaatsen veel gedaan en veel bereikt. Jeugdouders en -commissies coördineren het nodige.

Uit de antwoorden bleek wel, dat met enige inventiviteit iedere gemeente een jeugdvereniging kan hebben. Al moet de jeugd van een naburige of van een 'aanverwante' kerk benaderd worden, om tot gezamenlijke activiteiten te komen. Misschien is het goed, dat kerkeraden hun licht opsteken bij elkaar, of positieve ervaringen uitwisselen. Wij bemiddelen graag!

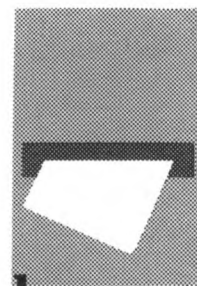
Met de bekendheid van het NGJ is het wat ongelukkig gesteld. Kerkeraden zelf kennen ons redelijk, maar de jeugd beduidend minder. Dat kon natuurlijk beter omgekeerd wezen – in die zin ongelukkig. Uit de kale cijfers kunnen we al opmaken, dat slechts de helft van de jeugdverenigingsleden op de hoogte is van NGJ-activiteiten. Zo denken althans hun kerkeraden.

Een enkele raad meent, dat dat aan het NGJ zelf te wijten is. Inderdaad moeten wij toegeven, dat onze propaganda altijd voor verbetering vatbaar is. Toch laten we u graag weten, dat er jaarlijks enkele duizenden guldens wordt uitgegeven, om via advertenties, posters e.d. op onze activiteiten te wijzen. Regelmatig vragen we ons af, of we misschien onszelf moeten gaan presenteren op gemeente-avonden. Wellicht.

De kwaliteit van ons werk wordt over het algemeen gelukkig op prijs gesteld. De schetsenbundels vinden aardig aftrek. De organisatoren van de laatste jeugddagen krijgen behoorlijk complimenten.

Er klinken ook enige kritische noten. Men signaleert, dat het ons moeite kost om alle afstand met de jeugd weg te nemen (het bestuur is altijd een stukje ouder dan de doelgroep, zoals u kunt begrijpen). Ietwat stoffig, domineesgebeuren, en dergelijke kwalificaties. Dat laatste kan ik mezelf aanrekenen, aangezien ik de enige dominee in de club ben...

Al met al moeten we concluderen, dat deze onderneming ons matig bekomen is. Misschien moeten we het nog eens over doen: onszelf in de toekomst nog eens opdringen aan al die drukke kerkeradsagenda's. En nog eens. Tenzij ons van alle kanten wordt duidelijk gemaakt, dat er andere prioriteiten zijn.

Ingezonden

G. Blijdorp – J.M. Smelik, Benidorm

'Benidorm' vraagt

De leden van de Nederlandse Evangelische Gemeente in Benidorm, waaronder ook Nederlands Gereformeerden, verkeren in een gespannen vreugde.

Eindelijk, na vele jaren zoeken, is er de gelegenheid tot aankoop van een gebouw dat zeker geschikt is na een kleine verbouwing dienst te doen als kerkgebouw. Het is werkelijk een mooi gebouw waarvan men, als men 't ziet direct zegt „da's een kerk”.

De vraag is nu, zal na jaren van bidden en werken een 'eigen huis' werkelijkheid worden? Ja, misschien wel. De 120 leden zegden binnen enkele weken ± f 400.000,- toe, maar de vraagprijs met de kosten van verbouwing zal f 850.000,- bedragen. En daar heb je de moeilijkheid. Reeds meer dan tien jaar worden onze diensten in een restaurant gehouden, wat altijd als een noodsituatie is gezien. Door wisseling van pachters zijn de omstandigheden er voor ons niet beter op geworden en vrezen we moeilijkheden.

Begrijpelijk dat nu gehoopt wordt de dikwijls te kleine en benauwde zaal (de laatste zondagen waren er ongeveer 500 kerkgangers!!) te kunnen ruilen voor een echte ruime en goed te ventileren kerkzaal waar de diensten van Woord en Gebed zonder stoornissen gehouden kunnen worden. En dat is toch niet teveel gevraagd?

Er is een schrijven uitgegaan naar ons bekende adressen van vroegere overwinteraars van wie wij mogen verwachten dat ze onze gemeente een goed hart toedragen en ons wel financieel willen steunen. Ook via de kerkelijke pers trachten we nog velen te bereiken, vandaar dan ook dat wij u, lezers van 'Opbouw' vragen: HELP ONS.

Een lening aangaan zou onjuist zijn, rente en aflossing vormen een te zware last, daar zijn de inkomsten niet op berekend.

'Benidorm' dat verschillende christelijke Spaanse instellingen steunt vraagt nu zelf hulp. Uw gift is aftrekbaar voor de belasting wanneer u deze stort op girorekening 534.64.69 ten name van Stichting Vrienden van Benidorm te Apeldoorn en tekent u daarbij aan 'voor aankoop kerk'.

Mocht onverhoopt door gebrek aan middelen de koop niet doorgaan, wordt wat u storte aan u terugbetaald. De vraag is gesteld. Aan u de daad. Wij wachten in vertrouwen af.

Irene Postma, Bennebroek

Schaatser Boris Uvarov leest graag in Efeze

„Sinds ik christen ben, maak ik me nergens zorgen over”

Het gebeurt niet zo vaak dat je bij internationale wedstrijden schaatsers ontmoet, voor wie God belangrijker is dan hun sport. Toen dat plotseling wel gebeurde, maakte het mij zo blij dat ik die blijdschap maar moeilijk voor mijzelf kon houden, ik had het hele vorige schaatsseizoen gehoopt gelovige schaatsers te ontmoeten. Misschien, dacht ik, was er iets te organiseren van bijeenkomsten rond het Woord, zoals dat bij grotere tenniswedstrijden gebeurt, of atletiek. Schaatsen is een kleiner wereldje, klein genoeg om iedereen te leren kennen. En ik had me er al bij neergelegd, dat ik in m'n eentje getuige zou moeten zijn.

Na de 3000 meter die de vrouwen tijdens de Olympische Spelen reden, stond Chantal Bailey de Amerikaanse pers te woord. Haar prestatie was tegengevallen, maar ze wilde nog doorgaan met schaatsen. Waarom? „Wel, ik geloof in God, en in zijn plan met mijn leven. Ik heb hiervoor gebeden en vrede met deze beslissing.” – Geloof je echt, wat je zei? vroeg ik haar na afloop. Ze beaamde het. „Voor de rit heb ik steeds maar een ding gebeden: 'Heer, laat mijn rit U verheerlijken!'” Ze vertelde dat ze weliswaar niet naar de kerk ging, maar wel dagelijks in de bijbel las om God beter te leren kennen, ik vertelde hoe blij ik was, een medegelovige te ontmoeten. Die blijdschap was wederzijds. Zeker zo mooi was voor mij de ontdekking bij de eerste wereldbekerwedstrijd dit seizoen, dat een Oekraïense schaatser met wie ik al heel prettig over andere dingen had zitten praten, ook een broeder in het geloof was. Eigenlijk zou ik helemaal niet naar die wedstrijd toe, maar een preek over 'Kind, ga en werk vandaag in mijn wijngaard', deed me geloven dat ik daarheen moest. Dat werd bevestigd, doordat mij een gratis logeeradres werd aangeboden en ik met een artikel voor het PD m'n reiskosten weer terug kon verdienen.

„God is great!”

Boris Uvarov stond op de 1500 nog derde tijdens de dwiel, eindigde tot z'n grote tevredenheid als 19e, nog voor z'n illustere landgenoot Joerij Sjoelga. „Heel goed”, knikte ik hem toe. De avond ervoor was hij redelijk laat naar bed gegaan. De tijd was hij waarschijnlijk vergeten in een gesprek met mij en een Witrussische vriend, Genadij Semjonov, die in '93 achter Kruit-hof tweede werd in de 24-uurs marathon van Baselga. Elk gesprek dat ik met Boris had, was een mengeling van Russisch en Engels, waarbij er ook

nogal wat naar woorden werd gezocht, o.a. in een woordenboekje. Hij vertelde me na m'n felicitatie dat hij, zoals ik al gezien had na z'n rit, er heel tevreden mee was. „Ik was heel ontspannen... help... God.” Hij vouwde z'n handen en keek even omhoog. „God? Bog?” Vroeg ik, voor de zekerheid nog even in het Russisch. Hij knikte, lachte met iets van afwachting op z'n gezicht. „Ben je een christen?” vroeg ik. Misschien ten overvloede, maar ik geloofde m'n oren nauwelijks. Hij lachte breed, zeker toen ik enthousiast zei: „Ik ook!”. Hij zei iets dat ik niet helemaal verstond, we communiceerden in het Russisch. Hij had het over 'evangelie' en vertelde dat hij een bijbel bij zich had, dat hij er die dag nog uit gelezen had. Hij moest uitrijden, maar voordat we beiden deden wat we moesten doen, wees hij met z'n rechterhand omhoog en zei in het Engels: „God is great!” Hij straalde, ik wist dat ik ook straalde. „Amen!” was het enige wat ik zo gauw kon uitbrengen. Niemand kan zo blij zeggen God is groot dan door de Heilige Geest, geloofde ik. Het was net als na de Olympische Spelen met Chantal Bailey. Je weet al vanaf het begin dat je met iemand goed kunt opschieten, praat over van alles, en plotseling ontdek je dat je dezelfde Vader hebt. Voor hij het ijs op ging om uit te rijden, paktten we even elkaars arm beet. Hij heeft gelijk, dacht ik, God is groot. Die avond vertelde ik Chantal Bailey over Boris. „Wat fijn!” zei ze. „Dat had ik nou net nodig, ik voelde me een beetje alleen...”

Communiceren

Boris en ik zochten elkaar steeds weer op, zowel dat weekend als het volgende, in Heerenveen. Hoewel we om elkaar te begrijpen veel geduld en volharding nodig hadden, dat eindeloos geduld hadden we, omdat we wilden communiceren. Boris vertelde dat de diensten van zijn kerk werden gehouden in een bioscoopgebouw in Kiev. Zondagochtend een dienst en een kinderdienst, 's avonds nog een dienst om tien over half zeven en op woensdagavond bijbelstudie. „Mijn dominee komt uit Australië. Hij spreekt wel Russisch maar nog niet goed genoeg om er ook in te preken, dus dat doet hij in het Engels en dat wordt vertaald.” Ik was benieuwd of hij gelovig was opgevoed, en vroeg sinds wanneer hij christen was. „Sinds 14 april 1993”, zei hij. Op diezelfde dag kwam ook de schaatsster tot geloof, die sinds februari zijn vrouw is, Natalia Gavrusej.

Trainen is moeilijk, de ijsbaan in Kiev functioneert niet meer door de economische malaise. De Oekraïense coach maakte zich zorgen, dat de schaats-sport helemaal zou verdwijnen in hun land, maar misschien zou Jezus al voor het zover was teruggekomen zijn, zei ik tegen Boris. Hij gaf toe dat het er in zijn land niet rooskleurig uitzag, maar vertelde: „Sinds ik christen ben, maak ik me nergens meer zorgen over.” Dat hoeft ook niet, bevestigde ik en vertelde hem over mijn afgelopen winter. Dat God ondanks dat ik geen salaris kreeg steeds voor me had gezorgd. Toen ik vertelde over honderd gulden die toen ik ze hard nodig had, door iemand die dat niet wist in m'n hand waren gedrukt, zei hij blij: „Praise the Lord!”

Bijbels open

In Heerenveen had ik m'n Russische bijbel meegenomen en ook m'n Nederlandse, in de hoop dat ik tijd met Boris zou kunnen hebben. Hem zag ik pas toen bijna iedereen z'n eten al op had, wat ons de gelegenheid gaf samen in een verlaten hoek te zitten. Ik pakte direct m'n bijbels, hij opende de Russische en begon te bladeren: „Die van mij is precies hetzelfde, alleen er zit een landkaartje achterin. Ik heb 'm in de kerk gekregen toen ik christen werd.” Hij zocht Efeze op: „Dit is het lievelingsboek van onze dominee, ik vind 't mooi, want het is zo klein en tegelijk staat er zoveel in.” Hij nam de bladzijden van het bijbelboek tussen duim en wijsvinger. Af en toe had ik me een beetje zorgen gemaakt. Er waren zoveel secten, zoveel dwaalingen. Een jong-gelovige als Boris was zo kwetsbaar en beïnvloedbaar. Wat, als zijn kerk een extreme pinkstergroep was, of een gemeente waar op de een of andere manier niet de Here Jezus Christus centraal stond? Aan zijn oprechtheid had ik geen moment getwijfeld. En zijn voorkeur voor het boek Efeze stelde me ook gerust. We hielden ons nog een tijdje bezig met dat bijbelboek, wezen elkaar op teksten die zo bol stonden van de rijkdom die we in Christus ontvangen hebben. We praatten over het thema: het grote geheim dat nu geopenbaard is, het voornemen van God om alles onder een hoofd – Christus – samen te vatten en we wezen elkaar daarbij op Efeze 1:9 en 10 en hoofdstuk 3:10 en 11.

Bid jij?

We vergaten haast dat Boris z'n eten zelf moest opscheppen. Toen hij dat tenslotte gedaan had, vroeg ik me af of

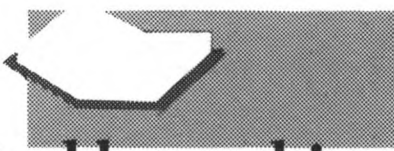
hij voor de maaltijd zou bidden. Hij zat even stil voor zich uit te staren, toen nam hij een hap en greep weer naar de bijbel, dacht even na en zocht Mattheüs 6:9 op, wees het eerste woord aan. „What that in English?” Ik kende het woord niet, zocht het vers op in mijn bijbel. „Bidt gij dan aldus...” ik vergeleek de woordvolgorde tot ik zeker was van een goede vertaling: „pray”, zei ik en ik herhaalde het op zijn verzoek. Toen vroeg hij: „You, pray before meal?” Toen ik dat bevestigde, zei hij: „Ik ook, maar soms alleen in m'n hoofd. In de kerk bid ik wel hardop, maar als ik ergens anders ben, durf ik dat niet goed.”

„Je zei dat je in Berlijn voor je rit had gebeden”, zei ik. „Bid je altijd voor een wedstrijd?” „Vorig jaar nog niet, toen wist ik dat nog niet, maar nu wel.”

Ik vertelde dat ik in Berlijn zo bemoeidigd was toen ik erachter kwam dat hij geloofde en vertelde dat ik eerst niet naar Berlijn zou gaan, maar dat het me duidelijk werd dat ik toch moest gaan, al wist ik niet precies waarvoor. Ik zei dat ik had gebeden dat ik bruikbaar voor God zou zijn. Hij knikte: „Ik weet waarom jij moest komen. Om jonge gelovigen te steunen. Ik was er heel blij om.”

Die zaterdag in Heerenveen reed Boris niet zo goed. „Ik weet niet waarom, maar het wil niet”, zei hij teleurgesteld. „Misschien mis ik m'n vouw, die is van Berlijn weer naar Kiev teruggegaan.” De dag erna was het middelmatig. Hij gooide het erop, dat hij niet genoeg op goed ijs had getraind. Ik bedacht dat hij nog iets moest weten: „Toen je vorige week voor het eerst bad voor de rit, reed je ontspannen en goed. Maar het is niet zo dat je altijd goed zult rijden als je bidt. Het gaat God er niet om of je goed of slecht rijdt, maar hoe je houding is in alle omstandigheden. Vanmorgen hebben we in onze kerk voor je gebeden, dat je sterk zult zijn in het geloof en dat je je niet alleen zult voelen, ook al zijn er niet altijd gelovigen in de buurt.”

Als Boris nu rijdt, kijk ik met andere ogen naar hem. Alsof ik naar m'n jongere broertje kijk. We hebben tenslotte dezelfde Vader.

Boekbespreking

Ambt en Actualiteit

'Ambt en actualiteit' – Opstellen aangeboden aan Prof. Dr. C. Trimp ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de Theologische Universiteit van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) te Kampen op 2 december 1992, onder redactie van Drs. F.H. Folkerts e.a. – Uitgave van Vijfbrief te Haarlem – 280 pag. – gebonden – f 47,50.

De bundel wordt na een Woord Vooraf van de redactie geopend door J. Kamphuis, die schrijft over: 'C. Trimp – Diaconoloog'. Hij geeft een korrekt overzicht van de levensarbeid van C. Trimp en memoreert de aansluiting met zijn voorgang op de leerstoel van de diaconologie, C. Veenhof, in het bijzonder gericht op de functie van het diakonaat. Trimp verdedigde het monologische karakter van de prediking, maar kwam tevens op voor de rechten van de gemeente. 'Geef de gemeente haar Amen terug!' Trimp aksentueerde het werk van de Heilige Geest en verloor het trinitarische element (de heerlijkheid en de genade van de drieënige God) niet uit het oog. Alles moest uitmonden in de lof des Heren.

Allerlei bijdragen hebben een plaats gevonden in deze mooie afscheidsbundel. Wij kunnen ze niet alle noemen, maar lichten er enkele uit. A.N. Hendriks schrijft over: 'Het ambt van de apostel volgens het N.T.' Hij merkt op, dat de reformatoren in hun afweer tegen de pretentie van de paus de uitspraak van Jezus in Matth. 16:18 uitsluitend hebben betrokken op het geloof van Petrus. Maar deze verklaring is niet houdbaar. De belijdende Petrus zelf wordt de petra genoemd al betekent dat niet, dat hij als voorganger exclusieve bevoegdheid ontvangt. (p. 42,43). Zo dient de kerk haar binding aan het getuigenis van de apostel te bewaren. Dat is haar apostoliciteit. W. van 't Spijker behandelt het onderwerp: 'Gemeente en ambt bij Franciscus Lambertus'. Deze geestelijke was in 1522 overgegaan tot de Reformatie na contact met Zwingli. Volgens Lambertus moet er een scheiding plaatsvinden tussen de ware en de valse broeders.

'Reformatie van de gemeente is blijkbaar naar het inzicht van Lambertus slechts te verwezenlijken langs de weg van de separatie.' (p. 76). Het

Verbond speelt in het denken van deze theoloog geen enkele rol. Maar: „Wie het Verbond der genade als grondslag van de kerk vergeet in zijn denken over de kerk, en slechts uitgaat van de verkiezing, geeft voet aan élitair gedrag.” (p. 85).

C.J. de Ruijter levert een bijdrage over: 'Ambt en Schriftberoep'. Hij gaat nader in op de controverse van Trimp met L. Wierenga. „De inzet van die gedachtenwisseling is de vraag naar de schriftuurlijke legitimatie van de ambtsleer.” (p. 121). Helaas is de discussie daarover niet voortgezet. J.R. Luth citeert ter inleiding van de uiteenzetting van zijn standpunt onder de titel: 'Concio en Cantio'. Een zin van C. Trimp: „Want niet de preek, maar het lied zal eeuwig blijven in de voltooide gemeenschap van de kerk” en trekt aan het slot de konklusie: „Daarom behoort het bestuderen van de herkomst en de functie van de gezongen lofprijzing aan God een structurele plaats te hebben in de theologische opleiding, niet als specialisatie, maar als basisvak.” (p. 151).

C. Bijl wijdt een hoofdstuk aan: 'De prediking: bediening of interpretatie?' Bedienen van het Woord is meer dan vertalen of citeren. „In en door de prediking zet de HEILSGESCHIEDENIS zich voort, nadat de OPENBARINGSGESCHIEDENIS is afgesloten.” (p. 154). Het is waar, dat onze kijk op de prediking bepaald wordt door onze kijk op het Woord en dat niet de interpretatie, maar de bediening van de aktualiteit van de evangelieboodschap ten volle honoreert. Wij delen de visie van Bijl. W.H. Velema geeft aandacht aan een onderwerp uit de homiletiek: 'Openbaringsgeschiedenis en geloofsgeschiedenis'. In onze strijd tegen subjektivisme doemen vragen op waar we niet omheen kunnen. Hoe komt de mens ter sprake in de preek als we de exemplarische methode afwijzen? Velema konkludeert: „In de H. Schrift wordt ons openbarings-geschiedenis gegeven. Binnen dat kader treffen wij de geschiedenis aan van gelovigen, die het heil beleven. Het heil wordt toegedeeld en beleefd. Dit laatste is het werk van de Heilige Geest.” (p. 165). Er is een relatie tussen heilshistorische voortgang en Verbondsomgang. Een inspirerende bijdrage!

Wij willen het hierbij laten. Wij deden slechts een greep. Verder werkten aan deze bundel mee J. van Bruggen, K. Deddens, J. Douma, J. Faber, F.N. Gootjes, P. Houtman, R.A. Houtman, P.W. van de Kamp, G. van Rongen en P.J. Trimp. J.N. IJkel stelde een bibliografie van Prof. Trimp samen terwijl het geheel afgesloten wordt met een felicitatieregister. Het boek is keurig uitgegeven. Het lezen en bestuderen van de inhoud van dit geschrift vereist wel enige theologische interesse. Wij willen deze waardevolle afscheidsbundel heel graag aanbevelen!

Enschede, O. Mooiweer

M.R. van den Berg,

Brutaal geloof

Consumptie-artikel

Onze ervaringshorizon is eigenlijk verschrikkelijk beperkt. Het is goed ons dat te realiseren. Vaak staan we er niet zo bij stil en denken we dat we heel wat weten. En we kunnen ook erg onder de indruk komen van de menselijke prestaties. We kunnen versteld staan van de ongelooflijke hoeveelheden kennis, van de enorme schat aan inzicht en levenservaring die je bij sommigen aantreft. Als heel die scala van menselijke mogelijkheden zich voor je ogen ontvouwt en je fascineert, vergeet je gemakkelijk je beperktheid en begrensdheid. Toch is die er wel degelijk. Juist de grote denkers hebben telkens weer met verbazing ontdekt, dat met het groeien van hun kennis en inzicht ook het besef van hun beperktheid groeide. Als het erop aan komt, weten we bar weinig. Dat geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de vraag wat leven is en in nog sterkere mate ten aanzien van de dood. Wat weten wij mensen uit ervaring van de dood? Helemaal niets! En toch worden we elke dag met de dood geconfronteerd. Meestal gebeurt dat op afstand, via de krant en de tv. De doden verschijnen bij tientallen en honderdtallen tegelijk op de beeldbuis. Dat werkt afstompend. Een enkele keer, bij bijzonder grote rampen en hartverscheurende beelden, grijpt het ons nog even aan en knijpt het onze keel misschien nog even dicht. Maar wijzelf leven nog. En de koffie smaakt nog steeds goed. En we lachen al weer als iemand een mop vertelt over de Belgen die volgens ons zo stompzinig kunnen zijn. Op het televisiescherm wordt de dood een consumptie-artikel. In politie- en detectivefilms wordt de dood een middel om ons te ontspannen. Zo beleven we de dood op een afstand, als een kijkspel, als een boeiend en spannend gegeven. We krijgen een dikke laag eelt om onze ziel. Het raakt ons niet of nauwelijks meer.

Metgezel

Een enkele keer komt de dood dicht bij huis: vlak voor onze ogen op straat of op de snelweg bij een ongeluk. Dan kunnen we er met grote starende ogen nachten van wakker liggen. Of we schrikken er met een gil wakker van, soms nog tijden erna. Andere keren komt de dood nog dicht bij: in de kring van onze familie, van ons gezin: een vader, een moeder, een man, een vrouw, een kind. Dat kan je zo aangrijpen, dat je het nooit meer kwijtraakt en het veroorzaakt een blijvend litteken. Soms slaag je erin het te camoufleren en weg te moffelen, maar andere keren komt het weer in alle scherpheid op je af. En ook bij jezelf, in je eigen lijf en bestaan, voel je de dood soms naderen. Natuurlijk kan hij je ook onverhoeds overvallen, maar vaak kondigt hij zich lang van tevoren aan, eerst nog heel

subtiel, maar geleidelijk aan steeds nadrukkelijker. En je beseft: ik loop rond met de dood in me. Hij is mijn metgezel.

Er is een lied (Gez. 359) met de volgende beginregels:

*Middenin de dood
zijn wij in het leven.*

Dat is een geloofservaring. Maar wat we menselijk gezien elke dag ervaren, is juist het omgekeerde:

*Middenin het leven
zijn we door de dood omvallen*

(Gez. 272). Dat is constateerbare werkelijkheid. De dood is van het begin van ons leven af onze metgezel. Het leven is eigenlijk een langzaam sterven, zegt het oude formuliergebed voor de doop. Dat klinkt niet prettig in onze oren, maar het is wel eerlijk en nuchter.

Een kwestie van geloof

Zo worden we onophoudelijk met de dood geconfronteerd. En toch, wat weten we er bitter weinig van. We kunnen de dood constateren, aan den lijve ondervinden, maar er niet doorheen kijken. Met al onze ervaringen kunnen we de dood niet begrijpelijk maken. De meest diepzinnige beschouwingen maken de dood niet doorzichtig. Niemand van ons kan uit eigen ervaring vertellen wat het is dood te zijn en wat er na het sterven komt.

Juist het feit dat niemand over ervaringskennis beschikt over de situatie na het sterven, brengt velen ertoe te zeggen: dood is dood. Wie dat zeggen, menen zich te baseren op feiten. Zo liggen de feiten, zeggen ze. Dood is dood. En daar lijkt geen speld tussen te krijgen. Maar toch is dat nietwaar. Ze komen niet tot hun conclusie op grond van feitenkennis. Ze baseren hun uitspraak niet op feiten, maar op een geloof, een visie. Wie zegt 'dood is dood', kan dat evenmin op ervaringsfeiten baseren als wie zegt: 'de dood heeft niet het laatste woord; met de dood is het niet afgelopen.' Beiden gaan uit van bepaalde vooronderstellingen, van een bepaald geloof.

Ik las eens een artikel van een predikant: de gerichtheid van de mens is veranderd. Vroeger ging men ervan uit dat het eigenlijke niet hier op aarde was maar nog komen moest. Bij die gerichtheid paste de gedachte: met de dood is het niet afgelopen. Maar nu denken mensen anders en zeggen ze: we moeten het hier en nu maken. Daarom is er een nieuwe doodsleer nodig. Dood is dood.

Deze auteur geeft dus onomwonden toe, dat de nieuwe doodsleer niet gebaseerd is op feiten, maar op een veranderde instelling van de mensen, op een nieuwe visie, een nieuwe blikrichting, een ander geloof. Daar zit 'm de kneep. Wat wij over de dood weten te zeggen

komt voort uit een bepaald geloof. Als christenen zijn we ervan overtuigd dat alleen het evangelie ons een juist zicht kan geven op de dood. Alleen het evangelie geeft mij betrouwbare, normatieve informatie, ook op dit punt.

Afgesneden van God

Het eerste wat dan opgemerkt moet worden is dit, dat de dood in de Schrift veel meer inhoudt dan de biologische dood. Dood zijn wil ten diepste zeggen dat alle levensdraden met God doorgesneden zijn. Als zodanig is de dood een gevolg van de zonde. De zonde is het mes waarmee de verbinding met God wordt afgesneden. En de situatie die dan intreedt, is de dood. Als Jezus zegt: 'laat de doden hun doden, hun gestorvenen, begraven', doelt Hij op dat dood zijn. De mensen over wie Hij het heeft, eten en drinken nog, ze lopen nog over straat, doen inkopen op de markt, lachen en verwekken kinderen. En toch zijn ze doden, want ze hebben geen levensrelatie met God. Het is als bij een belegerde stad die volledig is afgesneden van de toevoer van levensmiddelen. Zo'n stad kan het nog een tijdje uitzingen met de voorraad voedsel die nog aanwezig is. Maar als er geen verandering in de situatie komt en de verbindingen met de buitenwereld niet worden hersteld, is het enige uitzicht de dood. Zo was de situatie in het paradijs. De mens hanteerde zelf het mes waarmee hij de levenslijn met God doorsneed. Toen hij dat gedaan had, trad, op hetzelfde moment, de dood in. Zodra de verbinding met God, die het leven garandeert, verbroken is, is er sprake van de dood. Toen God de mens waarschuwde, zei Hij dan ook: op de dag waarop je van de boom eet, moet je sterven. Er wordt wel eens gezegd, dat dit niet gebeurd is en dat God zijn dreigement niet uitvoerde. Want Adam en Eva zijn immers niet op diezelfde dag overleden. Maar wie zo redeneert, houdt geen rekening met de bijbelse betekenis van de dood. Adam en Eva hebben de levenslijn met God doorgesneden. Op datzelfde moment nam de dood bezit van hen. Dat blijkt ook uit hun reactie. Ze verstopten zich voor God. Ze kruipen voor Hem weg en zijn bang voor Hem geworden. Dat is de dood: voor God weggelopen, Hem niet meer onder ogen kunnen komen.

Herstelde verbinding

Aan die dood kan alleen een eind gemaakt worden door God. De verbinding met Hem kan alleen van zijn kant uit hersteld worden. Van ons uit kan dat niet, want wij zijn dood in zonden en misdaden. Wie dat is, kan geen contacten leggen en geen verhoudingen herstellen. Alleen God kan door de doodsbarrière heen breken en weer leven schenken. Dat heeft Hij ook ge-

daan. Hij heeft Adam en Eva opgezocht, het gordijn van de dood opzij geschoven en weer contact gemaakt. Weliswaar zou de dood als koning heersen en zich in elk mens nestelen en zijn macht in elk mensenleven manifesteren, maar de situatie is niet hopeloos meer. Doordat God ging ingrijpen, werd het mogelijk middenin de dood weer te leven.

Dat ingrijpen van God culmineerde in Jezus Christus. Hij heeft zich vrijwillig in de doodssituatie begeven om ons van de dood te redden. Hij is door de dood in de volle zin van het woord heengegaan. Hij schreeuwde het uit: mijn God, waarom hebt U me verlaten? Dat was de dood. Elke levensgemeenschap met God was doorgesneden. Onze zonden sneden Hem van God af. Toen, op dat moment, verkeerde Hij in de greep van de dood. Dat gebeurde niet pas toen Hij stierf. Zijn biologische dood was de consequentie van zijn dood, niet het begin ervan.

Zo heeft Christus de dood ondergaan om ons van de dood te bevrijden. Hij droeg de dood voor ons. Door Christus over te geven in de dood maakte God weer contact met ons en herstelde Hij de levenslijn met ons weer. Christus' striemen en wonden brengen ons genezing. Zijn dood brengt ons het leven. Die herstelde verbinding met God is vandaag echter nog niet ongestoord. Paulus spreekt daar uitvoerig over in zijn brief aan de Romeinen. Eerst (in hoofdstuk 6) laat hij zien, dat we met Christus ondergegaan zijn in de dood. Toen jullie gedoopt werden, schrijft hij, werden jullie ondergedompeld in Christus' dood en werden jullie met Hem begraven. Onze oude mens is met Christus gekruisigd. Dat betekent de doodsteek voor de dood. Door de dood die Christus gestorven is, heeft Hij voorgoed afgerekend met de zonde. Doordat wij ondergedompeld zijn in zijn dood, zijn ook wij dood voor de zonde en levend voor God. God heeft het contact met ons weer hersteld. Middenin de dood zijn wij weer in het leven. Er is weer een nieuw begin gemaakt. Maar het is nog slechts een begin. We zijn nog niet waar we wezen moeten.

Zuchten en steunen

Dat werkt Paulus verder uit in hoofdstuk 7. Naar de innerlijke mens schep ik behagen in Gods wet, maar ik ben me er ook van bewust en ervaar het ook telkens opnieuw, dat er in mijn vlees niets goeds woont. Het nieuwe begin van God wordt telkens weer doorkruist door de oude doodssituatie, en wel in zo'n mate dat Paulus uitroept: ik, ongelukkige, ik, stumper, wie zal me verlossen van dit doodsbestaan! Telkens weer speelt het op, laat het zich gelden en werkt het als een stoorzender op de golfengte waarop het contact tussen ons en God plaatsvindt. Zo is voor ons het nieuwe leven met Christus wel begonnen, maar de dood werkt nog na. Dat geldt ook ten aanzien van het lijden en het sterven (hoofdstuk 8). We zijn door Christus kinderen van God. We

hebben de Geest als geboortebewijs van ons nieuwe leven ontvangen. Toch zuchten en kreunen we nog onder de zinloosheid, de vergankelijkheid en de afbraak van ons bestaan. Ook als kinderen van God, als mensen voor wie Christus gestorven is, moeten we nog sterven. Ons bestaan wordt nog dagelijks afgebroken. We takelen elke dag verder af. Dat is de harde realiteit. We moeten ervan zuchten en steunen, zegt Paulus.

Maar die afbraak is niet onherroepelijk, niet definitief. Buiten Christus om is dat wel het geval. Buiten Hem is dood werkelijk dood. Dat is dan al het geval vóór het moment van het sterven. Buiten Christus om is iemand ten diepste al dood tijdens zijn leven. Maar als Christus ons leven geworden is, gaan we nog wel dood en tast de vergankelijkheid ons nog wel aan, maar zijn we toch middenin de dood en in ons gestorven zijn al in het leven.

Daar kan de dood niets meer aan af of toe doen. Wie in Christus is, kan niet meer worden gescheiden van Gods liefde, zelfs niet door de dood. Ook al wordt zijn aardse tent afgebroken en valt er een graf boven hem dicht, dan wordt het contact met God toch niet verbroken. Ook als dode is hij met Christus, in het paradijs. Dat weten we niet uit ervaring, maar God zegt het in zijn Woord. En wat Hij zegt, is betrouwbaarder dan onze ervaring. Voor wie in Christus is, is dood niet dood. Nu niet, en straks als hij sterft ook niet.

Tandeloos

Daarmee is de dood zelf geen positieve zaak geworden. De dood kan nooit een positieve zaak zijn, want hij staat lijnrecht tegenover het leven en vierkant tegenover God. De dood blijft een vijand, een taaie vijand die het weet uit te houden tot de komst van Christus. Maar evenals het nieuwe leven in Christus nu nog gestoord wordt door de zonde en de dood, zo wordt nu de dood al gestoord door het leven van Christus. De dood heeft zijn prikkel verloren, schrijft Paulus in 1 Kor. 15. Zijn tanden zijn al uitgevallen. Want Christus is voor ons gestorven. Hij heeft de dood in de volle zin van het woord gedragen en was van God verlaten, opdat wij nooit meer van God verlaten zouden worden, zelfs niet in de dood. Daarom mogen we tot elkaar zeggen:

*Zet
met één been
in het graf
brutaal
het andere in
het leven
dat uit het gat
van de dood opstond
om voorgoed
vaste grond
onder onze beide voeten
te zijn.*

Claudia en Berhard Mühlen, Bekijk het maar, Mam!

Opvoedingstips voor ouders van tieners.
181 blz., f 29,90 ISBN 9029712228
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. C.A. van der Sluijs, Spurgeon als Pastor.

110 blz., f 22,50 ISBN 9029712104
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. J.W. Roosenbrand, Hij is God. Scala-reeks

80 blz., f 14,95 ISBN 9060159780
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Ds. J.M. de Jong, De Nederlandse Geloofsbelijdenis.

Toelichting op artikel 1-19.
112 blz., f 14,95 ISBN 9055600075
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

Ds. H.J.D. Smit, Het hart van God. Tien preken.

96 blz., f 19,75 ISBN 9055600245
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

J. Messelink en B.F. Mulder, Basistoerusting.

Een visie op gereformeerd basisonderwijs.
228 blz., f 19,50 ISBN 9080083682
Uitg. GPC/Zwolle en GHBO/Zwolle

Drs. J.M. van Ganswijk & ds. E.H. van Kooten, Chronisch ziek zijn; Een christelijke handreiking bij zorg, ziekte en verdriet.

112 blz., f 19,95 ISBN 9050304818
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Daan van der Waals (samenstelling), Gelovig Aktief 1995.

Adresboek over het werk van christelijke organisaties en instellingen
192 blz., f 9,50 ISBN 9052631506
Uitg. Theologische uitgeverij Narratio, Gorinchem

Drs. G.W. Lorein (red.), Nieuwe bijbelatlas.

128 blz., f 39,90 ISBN 9050304303
Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Martie Dieperink, Dochters naar Mijn hart.

Spiritualiteit van vrouwen in de Middeleeuwen.
206 blz., f 32,50 ISBN 9029712481
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Piet Krolis, Een kast met duizend laatjes;

Leven met herinneringen bij het ouder worden.
(Serie: 55-plus)
84 blz., f 16,50 ISBN 9029712589
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Wiel Goossens en Els Couprie-Weenik, Als betaalde arbeid wegvalt. (Serie: 55-plus)

73 blz., f 16,50 ISBN 9029712597
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Adrian Plass, De Ontluiking;

Gods ontsnappingsplan voor mensen met angst.
128 blz., f 17,90 ISBN 9071864685
Uitg. Merweboek, Slidrecht

H.M. Vroom e.a., Het verhaal van de kerk.

Themaserie uit Centraal Weekblad, kerkelijk opinieblad.
51 blz., f 9,80
Uitg. Centraal Weekblad, Amsterdam
Bestellen door overmaking van f 9,80 op giro 3803687 tnv Centraal Weekblad te Leeuwarden o.v.v. CW 95-1.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Hendrik van Bommel

Omstreeks 1495 werd in Zaltbommel geboren Hendrick Gerritz. (de) Backer. In 1520, als hij wordt ingeschreven als student in Keulen, wordt hij genoemd Hinr.(icus) Gerardi de Bommel. In 1882 wordt hij gewoon genoemd Hendrik van Bommel en in het Biografisch Lexicon voor de Geschiedenis van het Nederlands Protestantisme (1983) komt hij onder dezelfde naam voor met als toevoeging Henricus Bomelius. In een beschrijving van de stad Bommel uit 1774 wordt van hem gezegd, dat hij 'een zeer geleerd man' was. In de vorige eeuw heeft men Van Bommel eigenlijk pas goed 'ontdekt'. Toen vond men nl. één van zijn belangrijkste geschriften terug, het boekje 'Summa der Godliker Scrifturen' uit 1523.

De jonge Hendrick heeft in zijn geboorteplaats de parochieschool bezocht en daarna ging hij naar de latijnse school. In 1511 ging hij naar de kapittelschool van de Lebuïnuskerk in Deventer. Deze school was in die tijd heel bekend. Er werd op een streng kerkelijk-godsdienstige manier onderwezen en met name goede bijbelkennis stond hoog in het vaandel. In het begin van de 16de eeuw bestond de school al enkele eeuwen. Aanvankelijk werden de leerlingen in gezinnen ondergebracht, maar dank zij een schenking omstreeks 1470 konden de jongens in een internaat worden geplaatst, waardoor een strenge opvoeding was verzekerd.

Uit een oud stuk blijkt, dat aan de school een brouwerij was verbonden, terwijl in hetzelfde stuk ook wordt gesproken over een boerderij. Er waren slechts vier schooluren per dag, die werden afgewisseld door ochtend- en avondgebeden, het bijwonen van preken en toespraken en het studeren in de studeerkamer. Voor ontspanning was vrijwel geen tijd. Allerlei ontspanningsmogelijkheden waren verboden. Er mocht o.a. niet worden gezwommen en gejaagd. Zelfs mocht er niet worden gewandeld langs de IJssel. Studiemateriaal was er genoeg. Er waren in Deventer een aantal boekdrukkers, zodat er extra exemplaren konden worden gemaakt.

Frater in Utrecht

Na zijn studie in Deventer ging Hendrik van Bommel naar de fraterschool in Utrecht en dan wordt hij Henricus Trajecti genoemd. Aan de school heeft hij

les gegeven, maar hij had er ook veel tijd voor wetenschappelijk werk. In Utrecht heeft hij de basis gelegd voor zijn latere geschriften.

In 1520 schreef hij over de scholen in ons land en wees hij op het grote belang van het onderwijs voor de kinderen. Hij wees de ouders op de bij de doop van hun kinderen afgelegde belofte, die mede inhield, dat de ouders hun kinderen naar een school moesten sturen. Dit was in die tijd niet vanzelfsprekend. Maar Van Bommel benadrukte, dat de kinderen moesten leren lezen, zodat ze, zodra er goede vertalingen van de bijbel zouden zijn, ze die ook zouden kunnen lezen. Het evangelie is er immers niet alleen voor de priesters, maar voor alle mensen. Hij wijst er in dit verband o.a. op, dat de joden de bijbel ook in hun eigen taal kunnen lezen en daarbij niet afhankelijk zijn van de geestelijken. Opmerkelijk is, dat Van Bommel in hetzelfde geschrift de ouders oproept hun kinderen niet naar een klooster te sturen:

„Brengt ze toch niet 'onversierendelick' daarin. Vooral niet omdat uw gezin zo groot is; ook niet met goede bedoelingen...”

Met name wijst hij hierbij op de nonnen-kloosters:

„Een grote menigte van meisjes zien wij in onze dagen door een gewijde sluier en door hun bijzondere kleding aangegeven als Christus toebehorende. Maar hun instellingen worden door mannen van ervaring niet profijtelijk geacht; geen apostel kan ze goedkeuren.

Mijn groot bezwaar is, dat zij hun geboden in het Latijn moeten zingen, waarvan ze zelfs geen 'bijtje' verstaan. Paulus verbiedt... het bidden tot God met vreemde talen (1 Cor. 14), met onbegrepen woorden, omdat daarmee niemand wordt opgewekt tot het zoeken naar een betere geest.”

Dit schreef Van Bommel in 1520, toen nog slechts weinig mensen publiek voor hun mening durfden uit te komen.

In het Utrechtse fraterhuis, gelegen achter St. Pieter, ging het streng toe. Er moest gewerkt en gestudeerd worden. De bewoners van het huis werden wel 'broeders van de penne' genoemd.

Gehoord van Luther

In Utrecht heeft Van Bommel van Luther gehoord. Eén van zijn vrienden was Hendrik van Zutphen, die in 1524 als één van de eerste martelaren in ons land werd gedood. Van Zutphen was wat ouder dan Van Bommel. Hij had gestudeerd aan de universiteit van Wittenberg en daar Maarten Luther ontmoet. Ongetwijfeld heeft Hendrik van Bommel dus van Luther gehoord, maar van invloed van Luther kan nauwelijik worden gesproken. Zelfstandig was hij tot het inzicht gekomen, dat de kerkelijke structuren niet goed waren en dat de bestudering van de bijbel niet moest zijn gebonden aan de voorhanden zijnde uitlegboeken van de geestelijken. Zó was hij hervormingsgezind, voordat er van de hervorming sprake was.

De volgende keer verder.

Persschouw

De tekenen der tijden

Prof.Dr. K. Runia schreef in het: 'Centraal Weekblad' een boeiend artikel over de vraag: 'Leven we al in de eindtijd?' Hij stelt daarin terecht, dat waakzaamheid noodzakelijk is. Hierbij neem ik het slot van genoemd artikel over:

Voorzichtig

We moeten altijd voorzichtig zijn. De tekenen der tijden geven geen programma aan. Ze slaan op de hele periode tussen de geboorte van Christus en zijn wederkomst. Daarom heten ze ook terecht tekenen der 'tijden'. Ze zijn niet bedoeld om programmatisch de lijnen aan te geven waarlangs de verdere geschiedenis zich zal ontwikkelen, maar dienen als oproep aan mensen uit elke tijd om waakzaam te zijn.

Hoe de geschiedenis precies zal verlopen weten we niet. Ook in Jezus' woorden over de 'laatste dingen' lopen meerdere lijnen. Aan de ene kant is er de donkere lijn van zwaar-negatieve tekenen, waar we huivering-wekkende apocalyptische beelden van oorlogen, aardbevingen en hongersnoden, de grote verdrukking en valse profetie tegenkomen. Als we dat allemaal lezen, zijn we geneigd om te denken: het kan niet missen; de aanstaande wederkomst moet wel heel duidelijk merkbaar zijn.

Maar er is ook een heel andere lijn in diezelfde redevoering van Jezus. We horen dat het in de laatste dagen zal zijn als in de tijd vlak voor de zondvloed. Het was een 'gewone' tijd, waarin het leven, net als tijdens de laatste wereldoorlog, gewoon doorging: mensen aten en dronken, trouwden en stichtten een gezin. Het leek net alsof de spotters uit 2 Petrus volkomen gelijk krijgen. Alles scheen gewoon zijn gang te gaan. 'Tot op de dag dat Noach in de ark ging... Zo zal ook de komst van de Zoon des mensen zijn.'

Zeker weten doen we het niet. Blijkbaar kan Jezus elk moment komen om de geschiedenis tot haar vervulling te brengen en het nieuwe Koninkrijk van zijn Vader te openbaren. Daarom hoort deze verwachting tot het wezen van het christelijk geloof. Jezus eindigt zijn rede over de laatste dingen in alle Synoptische Evangelien met een oproep tot waakzaamheid. 'Waakt dan, want gij weet de dag noch het uur!'

Ter bevordering van een evenwichtige geloofshouding t.o.v. de laatste dingen is het goed dit stuk nader te overwegen. We moeten er goed van doordringen zijn, dat het teken van ALLE tijden de prediking van het evangelie is. In zijn boek: 'Heeft preken nog zin?' schrijft Runia o.a.: „De gemeente van Jezus Christus kan dan ook niet zonder de voortdurende prediking van het evangelie. Ze staat en valt er mee. Ze wordt erdoor GECONSTITUEERD en GECONTINUEERD.” (a.w.p. 36). Ik denk in dit verband verder aan Mattheüs 24:14, waar staat: „En dit evangelie van het Koninkrijk zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis voor alle volken, en dan zal het einde gekomen zijn.” Dat betekent: dan zal het uiteindelijke doel metterdaad bereikt zijn! De kerk van Christus dient dus voluit een missionaire gemeente te zijn! Dat is de opdracht, die Jezus ons geeft.

Enschede

O. Mooiweer

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Oorlog(je)

Het is oorlog in de achtertuin. Reinier, onze jongste, ligt op zijn buik in het gras. Op zijn hoofd een oude baret van zoon Joris, overblijfsel uit de diensttijd, en in zijn hand een houten geweer gefabriceerd van houten panlatten met electriciteitsbuizen. Hij treedt hiermee in de voetsporen van zijn grote broers, want die deden dat precies zo. De buurt waar we woonden toen die twee een jaar of twaalf waren, puilden uit van jochies van die leeftijd. De wijk was in opbouw en dat was een feest voor de kinderen. Er werden hutten gebouwd van overtollig bouw materiaal, er werden pannekoeken gebakken op houtvuurtjes en er werd oorlogje gespeeld bij het leven. Tussen net geplante struiken die nog piezig en iel waren, verstopten zich horden kleine jongens. Als passant hoorde je verwijten uitschreeuwen als: "Stommerd, jij was allang dood!" en antwoorden als: "Oei gek... Alleen in mijn arm geraakt en dan ben je gerust niet dood!" Gewonden vielen er op een paar builen na niet. Het enige dat de jongens er aan overhielden waren modderige kleren en af en toe een winkelhaak in een broek of jas. De wasmachine

draaide een keer extra en de scheuren werden bij elkaar gehaald. Geen moeder die er problemen mee had. Alleen de struiken stonden er geknakt bij, maar een kniesoor die daarover viel. De veldslagen werden gevoerd met kluiten en plastic of met (in het geval van onze jongens) huisvuil-geweren. Als het te grimmig toeging in het vuur van de strijd, was er altijd wel een moeder die riep: "Rustig aan, mannen. Rustig aan!"

Joris, onze derde, kon nooit partij kiezen en dribbelde van de ene kant naar de andere. Hij gooide zo hier en daar een kluitje modder mee en het was hem volstrekt onverschillig of hij iemand raakte of niet. Het merkwaardige was dat niemand hem zijn neutraliteit kwalijk nam. Bij beide partijen bleef hij welkom en het enige dat ze tegen hem riepen als hij zich in de frontlinie bevond was: "Bukken Joris!" Ja, je hebt van die kinderen.

Reinier die een film over de Tweede Wereldoorlog had gezien, vermaakte zich uitstekend in zijn eentje. Er was even geen vriendje voorradig, maar iemand die oorlog wil voeren vindt altijd wel een vijand. Luid 'dudduddut...dudduddut...tettet' roepend, zocht hij dekking achter een oude tuinstoel en gooide een denneappel naar de paal van de waslijn.

"Ach kijk," zei onze oudste, die naast mij stond te kijken naar de slag, vertederd. "Hij gooit een handgranaat. Leuk hè?"

's Avonds zag ik op het journaal de opgestapelde lichamen van gesneuvelden Russische soldaten in Tjetsjenië en de gezichten van hun radeloze moeders in Moskou. De moeders protesteerden heftig tegen de deelname van hun kinderen aan een oorlog om een rottig beetje geld en een rottig beetje macht.

Kort daarvoor was er een vrouw uit Tjetsjenië in beeld geweest die verbijsterd vroeg: "Wat hebben we ze gedaan dat ze zich zo tegen ons gedragen?" Ik voelde me opeens Joris die geen partij kon kiezen. Even later zag ik een tank, bestookt door een jongen van een jaar of twintig die een handgranaat gooide.

De scheuren in die uniformen worden niet gerapareerd want dat is niet meer nodig. En wasmachines helpen op een slagveld ook niet... Bloedvlekken zijn hardnekkiger dan modder en de moeders die 'rustig aan, mannen' roepen, worden overstemd door het geratel van een machinegeweer.

Machteloos meelevend zat ik naar de beelden te kijken. Een kop koffie in de hand en traag happend van een stuk boterkoek.

Ik dacht aan Reinier die die middag zonder vijand zijn eigen 'war' had gevoerd. Ik voelde me even schuldig. Maar mijn schuldgevoel overleefde de minuut niet.

Kinderen verbieden om oorlogje te spelen? Ik pieker er niet over. Ik hoop dat degenen die genoeg hebben gespeeld en geknakt in hun jeugd, op

latere leeftijd hun conflicten zonder wapens bijleggen. Maar ik weet het niet zeker en daarom wijs ik ze voor de veiligheid eerst op de woorden "Wat gij wilt dat de mensen u doen, doet hen evenzo."

Die woorden houden meer in dan het "rustig aan, mannen" van alle moeders van de wereld.

Voor de kinderen

Er zijn vlinders met de mooiste namen. Kijk maar eens. Als je alle vlinders gevonden en weggestreept hebt kun je bij de overige letters nog vier vlinders vinden. Succes.

r d r a s g e j t l o o t s i p p o a
e k u e w c o o k e j t o m p g g n g
d d o o d s h o o f d v l i n d e r r
n r r m o n e i l r e h r t e e a u y
i v e u m v i a l n e a y j u u a s z
l l r d i a a l i d m g p e w v v t e
v l e n n r d e v i d a a e n d o d v
r l k t i i l i d n k r b r a a n e i
e j a m n k l e k l a o a m d i d j e
e k d n i a v v e k r a b g k l r t r
b a n d d l m t s s o o m s e e o i s
e t r e i k e s t t r p e e d r o w t
n e d n j n a e r d n e j s v u d s i
i r d i d p l a j e w a k e j l i o p
u e n n a p a e r d z a f k r e a b m
r p a e l n m a o t o i e i a r v h e
b r l i n d a o h e j r e c l l i t t
b t e i m e r e h c r e o k e o p n e
t j e r e d n i l v s r u u n e i t r

admiraal
avondrood
boswitje
brandnetelkapje
bruinebeervlinder
dambordje
diana
doodshoofdvlinder
grauwe borstel
gryzevierstipmeter
halve maanvlinder
heremiet
hyena
keizersmantel
kleine vos
koevinkje

landkaartje
kommadikkopje
motje
olifantsvlinder
onrust
peretak
piramidevlinder
pistooltje
plakker
roesje
rood weeskind
schaapje
schilddrager
tienuursvlinder
woldrager

De oplossing van de vorige maal was: Johannes de Doper.

G. Wijkhuizen-van Vuuren

Kerknieuws

Nieuw adres ds. M. Janssens

Ingaande 27 februari luidt het nieuwe adres van ds. M. Janssens: Prof. Drionlaan 16, 3741 XE Baarn. Tel.: 02154-16 411.

Stichting Emeritaatsvoorziening (S.E.V)

De voorjaarsvergadering met de kerken zal dit jaar worden gehouden op donderdag 18 mei 1995 in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht. Aanvang 19.30 uur.

Onder andere(n)

Youth for Christ organiseert 'diaconale bajesreis'

Project Serve, een afdeling van Youth for Christ, organiseert van 1 t/m 5 maart een diaconale stedentrip voor jongeren door Nederland. Er zal onder andere een bezoek worden gebracht aan de gevangenis in Scheveningen, waar tijd wordt genomen om met gedetineerden te praten, een spelletje te doen en een kerkdienst te organiseren. De volgende dag wordt een bezoek gebracht aan een begeleid kamerbewoningsproject voor ex-gevangenen in Den Haag. Daarna zullen Amsterdam en Utrecht worden aangedaan, waar een kijkje wordt genomen bij projecten op het vlak van verslaafdenopvang, zwervjongeren, asielzoekers en gehandicapten. De deelnemers zullen het Leger des Heils

en de zusters van moeder Theresa een handje helpen.

Jaarlijks gaan zo'n 250 jongeren in de leeftijd van 16 tot 30 jaar met Project Serve op pad. Youth for Christ wil jongeren hiermee over de grenzen van hun eigen, vaak beschermde wereldje laten kijken. Jongeren ontdekken zo wat zij kunnen doen aan de nood in de wereld. De stedentrip in maart is georganiseerd om jongeren ervan bewust te maken dat er ook dichterbij huis (vrijwilligers)werk genoeg is. De Project Serve-groepen zijn niet groter dan 10 tot 12 personen en staan onder leiding van getrainde reisleidertjes. Daarnaast is het mogelijk om met een bestaande groep (bijvoorbeeld een tiener- of jeugdgroep) aan een project deel te nemen. Project Serve regelt voor zo'n groep de praktische organisatie. De kosten voor de stedentrip bedragen f 159,-. Meer informatie: 03438-16044. (yfc)

Eerste 200 aanmeldingen voor ea-studiedagen over geloofsopvoeding al binnen

Evenals verleden jaar stromen de opgaven voor de studiedagen geloofsopvoeding die de Evangelische Alliantie, samen met een aantal van haar deelnemende organisatie, in april organiseert al binnen.

Op zaterdag 1 april 'een steentje bijdragen' – geloofsopvoeding van kinderen in de basisschoolleeftijd, een dag voor ouders en kindwerkers. 's Morgens spreekt drs. Piet Brongers, schrijver van het boekje 'Bouwstenen' over 'Een steentje bijdragen'. Het beléven van het geloof raakt kinderen vaak dieper dan alleen informatie. Leren door zelf of samen dingen te ontdekken. Hoe doe je dat?

Daarna is er een optreden van evangelisch kindertheater 'Kom en Zie' en een presentatie van 'De Vliegende Speeldoes'. 's Middags kunnen deelnemers een keus doen uit 20 seminars en workshops. Een greep uit de onderwerpen: Kinderen leren bidden; occultisme; kinderen en media; kinderopvoeding in de gemeente; pesten en gepest worden; verstandelijk gehandicapte kinderen en geloof; vieren; evangeliseren; vakantiebijbelschool; creatieve geloofsoverdracht; kinderveendienst, maar hoe? kansen voor ouders; enz...

Op zaterdag 22 april '10 voor tieners' – geloofsopvoeding van tieners in de middelbare schoolleeftijd, een dag voor ouders en kindwerkers. 's Morgens spreekt Dick Mostert over '10 voor tieners'. Vaak in allerlei uitersten op zoek naar hun weg. Ook als het gaat om leren geloven. Kunnen ouders dit proces begeleiden? Hoe leren tieners kiezen en zelf verantwoordelijkheid dragen? Hoe leren ouders hun tieners kiezen en zelf verantwoordelijkheid dragen? Hoe leren ouders hun tieners los te laten?

Daarna is er een optreden van tiener theatergroep 'Challenge'. In de lunchpauze is er een optreden van de band 'Urbi et Orbi'. 's Middags

is er keuze uit 18 seminars en workshops.

Een greep uit de onderwerpen: seksuele opvoeding; jongeren en geld; tieners en trends; tieners en media; house – wat doe je ermee? communicatie met jongeren in het gezin; samen aan de slag met de bijbel; creatieve tienerprogramma's; huiscatechese; tienerpastoraat; tienerkampen; tienerrevangelisatie; het wordt weer leuk in de kerk; tienerclubs; enz...

Naast de Evangelische Alliantie werken aan deze dagen mee: Agapè, Captains Club, Chris, Christelijk Studiecentrum, Evangelische Omroep, Ezra, Herv. Geref. JeugdBond, In de Ruimte, Internationale Bijbelbond, Kinderkaraavaan, Kinderwerk Timotheus, Koers voor Ouders, Ned. Baptisten Jeugd-Bond, Opwekking, De Windroos, Youth for Christ.

Beide dagen worden gehouden in Zeist. Opgave alleen schriftelijk. Folders aanvragen bij de Evangelische Alliantie, tel: 03438-13693.

Studiedag leiden van basisscholen

Taken van schoolleiders krijgen gaandeweg een ander karakter. Van invloed zijn daarbij de deregulering door de overheid alsook school- en autonomievergroting.

In het kader van deze ontwikkelingen belegt Chr. Hogeschool De Vijverberg-Felua een studiedag voor bestuurders en directies op woensdag 15 maart 1995 te Ede. Het thema taakinhoud, taakomvang en taakbelasting wordt ingeleid door dr. W.G.R. Stoel, verbonden aan de Universiteit van Twente. Dr. H. Klifman (Besturenraad PCO) geeft zijn visie op de toekomst van het schoolleiderschap.

Dr. J. Imants (R.U. Leiden) staat stil bij het onderwijskundig leiderschap. Naast een forum zijn er ook nog een zestal workshops waarin kwaliteitszorg, kwaliteitsmeting, strategisch beleid en personeelszorg centraal staan. De studiedag wordt gehouden van 14.15-20.00 uur in het gebouw van de hogeschool. Informatie: Sector Contractactiviteiten De Vijverberg-Felua, postbus 80, 6710 BB Ede, tel. 08380-39750.

Werkgroep koers NBG De bijbelkritische koers van het NBG

Naar aanleiding van het feit dat het Nederlands Bijbel Genootschap (NBG) in 1994 een vrijwel ongewijzigde versie van het bijbelkritische boek 'Het verhaal van de Bijbel' uitgaf, is een brochure (16 pagina's) uitgegeven, met als titel 'De bijbelkritische koers van het NBG', geschreven door drs. J.G. van der Land. Het NBG-bestuur is met het uitgeven van de ongewijzigde heruitgave de belofte aan velen die hun verontrusting kenbaar maakten over bijbelkritische uitgaven van het NBG niet nagekomen. Zelfs werd in de nieuwe editie van 'Het verhaal van de Bijbel' het zeer bijbelkritische boek van J. Romer 'Geschiedenis en ar-

cheologie van de Bijbel' aanbevolen. In de brochure worden de bijbelkritische visies die worden uitgedragen in de NBG-uitgaven 'Het verhaal van de Bijbel' en 'Help! Ik lees de Bijbel' besproken, zoals de bewering dat Ai en Jericho niet door Jozua zouden zijn verwoest, maar al lang in puin lagen toen de Israëlieten Kanaän binnentrokken, de theorie van de bronnenspit-sing, de stelling dat de boeken van het Oude Testament pas tijdens of na de Babylonische Ballingschap zouden zijn geschreven. Deze en tal van andere bijbelkritische beweringen komen voor in de genoemde boeken van het NBG. In de brochure 'De bijbelkritische Koers van het NBG' worden dergelijke bijbelkritische visies met argumenten weerlegd. De brochure is te verkrijgen doorf 3,- over te maken op girorek. 6.234.485 van Centrum Voorlichting Chr. Onderwijs te Amersfoort onder vermelding van: brochure over NBG. Het adres van de werkgroep luidt: Postbus 1143, 3800 BC Amersfoort.

Zendings-SURVIVAL voor tieners

Actie en uitdaging zijn aspecten die zowel bij tieners als bij zending passen. Deze zomer zal een SURVIVAL-team jongerenkampen en -dagen afreizen om tieners op een creatieve manier met de uitdagingen van hedendaagse zending te confronteren. Door middel van simulatiespelen, groepsoverdrachten, sketches en discussies wordt een beeld gegeven van wat er allemaal komt kijken bij het (over)leven in een vreemde cultuur. Het doel is jongeren (11-20 jaar) te laten nadenken over het hoe en waarom van zendingswerk en hun eigen interesse daarvoor te vergroten. Jeugdverenigingen en kamporganisaties kunnen het Survival-team uitnodigen om het programma met hen te komen draaien. Een volledig programma duurt van 's morgens twee tot 's avonds negen uur, dit is inclusief een Etnische maaltijd. Het team is in principe beschikbaar van 1 juli tot 19 augustus 1995. Het oorspronkelijke Survival-pakket is ontworpen door jeugdwerkers van Wycliffe Bijbelvertalers in Engeland. Het Nederlandse Survival-team bestaat uit twee medewerkers in opleiding van Wycliffe. Bijbelvertalers Nederland. Tijdens een Survival krijgen zij medewerking van zendingswerkers met verlof. Het project valt mede onder verantwoordelijkheid van de Evangelische Zendings Alliantie.

Voor meer informatie bel Wycliffe Nederland, 03438-17444, of schrijf naar: Het SURVIVAL-team
Karsten van Riesen / Irene Grunewald
The Wycliffe Centre, Horsleys Green
High Wycombe, Bucks. HP143XL
Engeland
Fax (09 44) 494 483297

*Nochtans zal ik bestendig bij U zijn,
Gij hebt mijn rechterhand gevat;
Gij zult mij leiden door uw raad,
en daarna mij in heerlijkheid opnemen.*

(Psalm 73:23 en 24)

Op de eerste dag van de week heeft de HERE in zijn heerlijkheid opgenomen onze lieve man, vader en opa

ANDRIES SNEEP

(11 maart 1913 – 5 februari 1995)

A.M. Sneep-van der Zwaal
Christiaan en Gerda
Mieke
Peter en Marianne
Guido en Gerda
Ruth en Willem
Paul en Pauline
Theo en Ria
kleinkinderen

3828 WC Hoogland, 5 februari 1995
Fluitekamp 22

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

„Wie Gods Woord ter harte neemt, zal het goede vinden: gelukkig is hij die op de HERE vertrouwt.”

Spreuken 16:20

Op zaterdagmorgen, 11 februari 1995, overleed plotseling mijn lieve man, onze vader en onze opa

CORNELIS VAN DER LINDEN

geboren 8 januari 1916 te Hendrik Ido Ambacht

Op de drempel van het verzorgingshuis werd hij door zijn Verlosser opgenomen in het Vaderhuis.

Aan moeder gaat de omvang van dit verlies enigszins voorbij, maar zij vindt troost in Gods nabijheid.

M. van der Linden-Euser
Leiderdorp: Hannie van Wolfswinkel-
van der Linden
Hans van Wolfswinkel
Onno, Krista, Paula
Oudehaske: Margriet van der Kooij-van der Linden
Jaap van der Kooij
Herman en Belle
Lisette en Kor
Folkert en Hillegonda
Hoevelaken: Mieke Wilcke-van der Linden
Piet Hein Wilcke
Edo, Marije en Gerard, Rutger
Hanmer Springs
(New Zealand): Corrie Scrivener-van der Linden
Graeme Scrivener
Ruben, Marcel, Simone
Den Haag: Els Poleij-van der Linden
Han Poleij
Paul, Marlies, Ellen
Barendrecht: Ada Koedoot-van der Linden
Bert Koedoot
Mirjam en Robin, Liesbeth, Inge
Maassluis: René van der Linden
Mieke van der Linden-Blom
Cor, Rianne, Anton, Marieke,
Annelies

Pruimentuin 12
Barendrecht

Corr.adres: A. Koedoot-van der Linden,
Perentuin 2, 2991 TN Barendrecht

De begrafenis heeft vrijdag 17 februari plaatsgevonden op de begraafplaats aan de Scheldestraat te Barendrecht